

FOSTERHJEM

i slekt og nettverk - artikkelsamling

Bufetat

INNHold

Introduksjon til artikkelsamlingen	3
«Min historie:» Min kusine er min fostermor	5
DEL I – ERFARINGER FRA PRAKSIS	6
God praksis – refleksjoner fra en kommunal barneverntjeneste <i>Ved Marte Tønning Otterlei, Barnevernkonsulent ved Sagene barneverntjeneste</i>	8
Refleksjoner over god praksis fra en fosterhjemstjeneste i Bufetat <i>Ved Geir Birger Kristoffersen, Fosterhjems konsulent ved Bufetat, region Sør</i>	12
Familieråd – medvirkning og involvering når barn trenger fosterhjem <i>Ved Svanhild Vik, Seniorrådgiver og nasjonal koordinator familieråd, Bufdir</i>	16
Refleksjoner over god praksis fra en fosterhjemstjeneste i Bufetat <i>Ved Kjetil Aas, Rådgiver, Fosterhjemstjenesten i Stavanger</i>	20
«Min historie:» Hvordan er det å være fosterbarn i familien?	26
«Min historie:» Fostermor og tante	27
DEL II – FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP	28
Fosterhjem hos slekt – forskningsresultater <i>Ved Toril Havik, Forsker II og psykologspesialist, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Vest (RKBU) og Elisabeth Backe-Hansen, Forsker I, NOVA</i>	30
Slektskapsposisjoner og relasjonens historie; to nyttige begreper i arbeid med slektsplasseringer <i>Ved Amy Holtan, Professor, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø</i>	34
Fra oppvekst hos slektninger - til slektsfosterhjem <i>Ved Renee Thørnblad, Forsker, ph.d, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø</i>	39
Kulturutfordringer setter barnevernets generelle utfordringer på spissen <i>Ved Marianne Skytte, Lektor, Insitutt for sociologi og socialt arbejde, Aalborg Universitet -Cph</i>	44
«Min historie:» En bestefars refleksjoner omkring familieplassering av et barnebarn	52
«Min historie:» Refleksjoner fra et slektsfosterhjem	54
DEL III: PRIDE OG JURIDISKE RAMMER	57
Opplærings- og rekrutteringsprogrammet PRIDE	58
Juridiske rammer for fosterhjems vurdering i slekt og nettverk	60
Referanseliste	64
Forslag til videre lesing	67

INTRODUKSJON
til artikkelsamlingen

«Jeg har jo opplevd at mange tror at det er noe feil med meg når jeg forteller dem at jeg er fosterbarn. Men når jeg sier at jeg er oppvokst hos tante og onkelen min sier de alltid: «ahaaa», akkurat som at det ikke er noe feil med meg likevel.»

De aller fleste barn og unge i Norge vokser opp under trygge levekår med gode, voksne omsorgspersoner rundt seg. For noen er forholdene i hjemmet så vanskelige at barnet ikke kan bo hjemme. Da er det samfunnets ansvar å sikre barnet en trygg og stabil oppvekst med gode utviklingsmuligheter. Mange familier gjør en stor innsats for barn gjennom det å være fosterforeldre. I 2012 var over 10 000 barn og unge plassert i fosterhjem.

Ca. en fjerdedel av disse er plassert innad i familien, og plassering i slekt og nettverk øker¹. Både barnevernfaglige begrunnelser og regjeringens politikk vektlegger at når barn og unge må plasseres utenfor hjemmet, bør de fortrinnsvis plasseres i fosterhjem framfor barnevernsinstitusjoner.

Fosterhjemsforskriften slår fast at barneverntjenesten alltid skal vurdere om noen i barnets slekt eller nære nettverk kan velges som fosterhjem². Å flytte innenfor slekten kan imidlertid også medføre utfordringer og vil ikke være et alternativ for alle barn. I denne artikkelsamlingen ønsker vi å løfte fram kunnskapsgrunnlaget og arbeidsmetoder for vurdering og rekruttering av fosterhjem i slekt eller nettverk, samt formidling av nyere forskning på dette feltet. Utgangspunktet for artikkelsamlingen er å stimulere til rekruttering av fosterhjems plasseringer i slekt og nettverk når dette best ivaretar barnets behov.

Å være fosterforeldre og barn i fosterhjem handler om mer enn rekruttering og faglige vurderinger. Det handler om kontinuitet i relasjoner, livserfaringer og familieband, gleder, bekymringer, håp og omsorg. En fosterfamilie eller et barn i fosterhjem vet selv best hvordan det er å være akkurat det. To barn i fosterhjem, to fosterfedre og en fostermor deler gjennom egne tekster sine erfaringer. Med unntak av en av fortellingene er disse anonymisert.

¹ SSB 2012, www.ssb.no
² Forskrift 18. des. 2003 nr 1659 om fosterhjem § 4

I del I presenterer praktikere fra den kommunale barneverntjenesten og den statlige fosterhjemstjenesten (Bufetat) eksempler på sine arbeidsmåter. Artiklene reflekterer også over når det ikke er til barnets beste med plassering i den enkelte familie eller nettverk. I tillegg beskrives familieråd, fordi det er en arbeidsmåte som anbefales i rekrutteringsøyemed.³

I del II har forskere bidratt med artikler basert på eget arbeid. Det presenteres innledningsvis en oversikt over nyere forskning om fosterhjems plasseringer i slekt og nettverk. Vi får presentert slektsteorier som er relevante for vurdering av slektsfosterhjem, og hvilken betydning tillit og respekt mellom fosterforeldre og foreldre har for barnets trivsel og stabilitet.

Oppvekst hos slekt har lange tradisjoner, men innenfor norsk barnevern har det vært en del skepsis til denne type plasseringer. En artikkel diskuterer fosterhjems plasseringer i lys av endringer i barnevernets prioriteringer. En annen artikkel handler om vurdering og rekruttering av fosterhjem for barn med etnisk minoritetsbakgrunn, og de spesielle utfordringene som kan oppstå i møtet mellom barnevernet og familier med minoritets bakgrunn.

Avslutningsvis presenteres opplærings- og rekrutteringsprogrammet PRIDE og det gis en kort beskrivelse av juridiske rammer for fosterhjems plassering i slekt og nettverk.

I denne artikkelsamlingen bruker de forskjellige forfatterne noe ulike begreper for å betegne fosterhjem som ikke er i slekt og nettverk. Betegnelsene som brukes er «ordinære», «nøytrale», «fremmede» og «vanlige» fosterhjem. Dette er beholdt fordi det synliggjør at begrepene brukes ulikt, men med samme betydning.

Selv om artiklene hovedsakelig omhandler slekts plasseringer er det tenkt at innholdet også kan ha overføringsverdi til å gjelde nettverks plasseringer. Artiklene kan leses hver for seg eller fra perm til perm.

Målgruppen for artikkelsamlingen er alle som er involvert i fosterhjemsarbeid, som ansatte i kommunalt og statlig barnevern, tjenester for barn og unge, tilsynsførere, studenter, men også barn, unge, foreldre og øvrig nettverk og fosterforeldre.

Vi håper at samlingen kan bidra til inspirasjon, kompetanseheving og kunnskap i arbeidet med rekruttering av fosterhjem!
God lesing!

MIN HISTORIE:

«Min kusine er min fostermor»

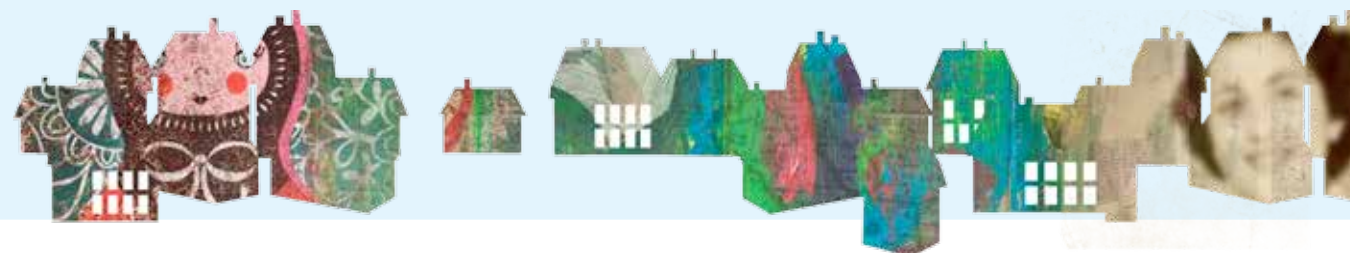
Jeg er ei fosterjente på 17 år. Jeg måtte flytte i et beredskapshjem for første gang for omtrent fire år siden. Der bodde jeg noen måneder før jeg igjen flyttet hjem igjen. Jeg flyttet på nytt i et beredskapshjem høsten 2010 og etter seks måneder flyttet jeg til et fosterhjem. Jeg kjente ikke fosterhjemmet fra før. Fosterhjemmet bodde på min fars fødested, og det var derfor jeg nå kom i kontakt med min kusine. Jeg bodde i fosterhjemmet i nesten et år, men på grunn av uforutsette hendelser der, ble det bestemt etter eget ønske at jeg skulle få prøve å bo hos min kusine. Min kusine bodde sammen med sin mann og deres sønn som var omtrent på min alder. De hadde også et annet barn som hadde flyttet for seg selv.

Min kusine er over 50 år, så det er stor aldersforskjell mellom oss. Aldersforskjellen på min far og hennes far, altså min onkel, er derfor også stor. Jeg kjente ikke den delen av familien min fra før. Grunnen til det, er uenigheter mellom min far og min onkel. Denne uenigheten er noe jeg ikke har hatt noe med å gjøre og for å være ærlig så har jeg har alltid hatt lyst til å få kontakt med min familie på farssiden.

Jeg hadde hørt mye positivt om min kusine fra min halvsøster. Hun hadde hatt litt kontakt med henne da hun var liten. Jeg hadde besøkt min kusine og hennes familie noen ganger etter at jeg flyttet til det første fosterhjemmet. Jeg hadde fått et veldig godt inntrykk av henne og familien hennes. I tillegg fikk vi god kjemi med en gang og vi kunne snakke veldig åpent. Men jeg var uansett veldig spent på hvordan det skulle bli å bo der.

Til tross for at jeg nesten ikke kjente denne delen av familien min, opplevde jeg fra første stund at jeg var hjertelig velkommen. Det var et trygt sted å være fordi de var så inkluderende og ikke minst ærlige på hvordan de selv var og hvordan det var i hjemmet deres. Vi kom veldig godt overens. Jeg er også blitt veldig godt kjent med min onkel og tante siden jeg flyttet hit. Det er jeg utrolig glad for å ha fått muligheten til. Hele livet mitt har jeg vært nysgjerrig på min slekt på farssiden.

Mine opplevelser med å flytte til mine slektninger har vært og er veldig positive. Selv om vi ikke hadde noe familieforhold før jeg flyttet inn, så ble jeg fort knyttet til dem og fikk en tilhørighetsfølelse med en gang. Dette fordi jeg visste at vi faktisk var i familie og fordi jeg ble fort glad i dem. Det ser jeg på som veldig viktige verdier når man skal flytte til et helt nytt hjem.

³ Prop. 106 L (2012-2013)

01.

ERFARINGER FRA
PRAKSIS

Sagene barneverntjeneste:

GOD PRAKSIS

– refleksjoner fra en kommunal barneverntjeneste

Ved Marte Tønning Otterlei, Barnevernkonsulent ved Sagene barneverntjeneste

Sagene barneverntjeneste har en lang tradisjon for å rekruttere fosterhjem, også blant slekt og nettverk. Vi benytter ulike arbeidsmåter i vurderings- og rekrutteringsprosessen. I det følgende vil suksessfaktorer og utfordringer knyttet til dette drøftes.

Rekruttering av slektsfosterhjem

Det har med årene blitt en tydeligere presisering av barneverntjenestens forpliktelse i forhold til å søke etter fosterhjem i familie og nettverk via veiledere og rundskriv.

I arbeidet med å finne et passende fosterhjem for det enkelte barn har man en utbredt praksis i å drøfte alternative plasseringssteder med barnets foreldre. Foreldrene har ofte selv gjort seg noen tanker om hvor de skulle ønske barnet skal bo om det ikke kan bo hos dem. Ikke sjeldent foreslår de besteforeldre eller søsken som mulige fosterhjem. Sagene barneverntjeneste har også erfart at ungdom selv ofte kan ha tanker eller forslag om mulige fosterhjem i familien eller nettverket for øvrig.

Om foreldre ikke har innsikt i den faktiske situasjonen og holder fast ved at de gir barnet god nok omsorg vil dialog rundt fosterhjemsrekruttering være vanskelig. Vi har i enkelte saker erfaringer med at foreldre har vært svært uenig i at barnet skal bo hos andre i familien. I disse sakene har det vært viktig å gjøre en grundig vurdering i forhold til hva som vil være til barnets beste. Vil fordelene ved å

plasseres i slektsfosterhjem veie opp for den tydelige motstanden til foreldrene?

I andre tilfeller rekrutteres fosterhjem ved at øvrig familie selv tar kontakt med barneverntjenesten med et ønske om å stille opp for barnet. Saksbehandler i den enkelte sak har også ved flere anledninger hatt god oversikt over barnets familie og nettverk. Dette kan ha sammenheng med at vi i undersøkelsesfasen spør enten om familiens nettverk, at foreldre tar med seg støttespillere i familie eller nettverk på møter med barneverntjenesten, eller at man benytter seg av det å tegne nettverkskart sammen med barna og foreldrene. Alle disse faktorene, og særlig om flere av dem er tilstede, sikrer saksbehandler en oversikt over barnets slekt og nettverk

Familieråd

Det er fast rutine ved Sagene barneverntjeneste at familieråd skal vurderes som metode når det kommer til å rekruttere fosterhjem i barnets familie og nettverk. Familieråd har i noen saker vist seg å være en indirekte faktor i fosterhjemsrekrutteringen. Man kan tidligere i sakens forløp ha gjennomført familieråd som et hjelpetiltak med

andre formål. Dette vil ha skaffet saksbehandler innblikk i og kjennskap til de ressurser som er i familiens nettverk. Om familieråd ikke benyttes som en direkte metode for å rekruttere fosterhjem vil den da likevel ha en indirekte positiv effekt. Det har imidlertid i praksis vist seg å være noen utfordringer knyttet til å benytte familieråd som metode i denne prosessen. Praksiserfaring ved Sagene barneverntjeneste har vist at det ofte er via andre kanaler enn familieråd at man kommer i kontakt med potensielle fosterhjem i barnets slekt og nettverk.

Sagene barneverntjeneste opplever at familieråd forutsetter et samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste. Metoden forutsetter også en viss fungering og innsikt, både hos foreldre og øvrig familie og nettverk. Man har erfaring med at belastninger hos foreldre eller andre familiemedlemmer i noen saker kan sette begrensninger i å gjennomføre familieråd. Ved eksempelvis alvorlige sinnslidelser eller aktivt tungt rusmisbruk vil forutsetningene for å gjennomføre familieråd være mindre tilstede.

Vurdering, godkjenning og oppfølging

Uavhengig av på hvilken måte barneverntjenesten kommer i kontakt med slektsfosterhjem må de på lik linje med fosterhjem utenfor familien vurderes. Barneverntjenesten vil gjennomføre en ordinær godkjenningsprosess hvor man gjennomfører flere møter, innhenter lege- og politiattest, samt er på hjemmebesøk i det aktuelle fosterhjemmet. Man har sett at barn nyter flere fordeler ved å plasseres i slektsfosterhjem, noe vi kommer tilbake til. Disse fordelene gjør at man i godkjenningen av fosterhjemmene i noen tilfeller har valgt å fire noe på kravene. Aspekter som alder, helse, eller økonomi veies i noen tilfeller opp av at den for eksempel allerede etablerte tilknytningen mellom barn og fosterforeldre anses som svært verdifull. Når det kommer til oppfølging av slektsfosterhjem er dette helt likt som for andre fosterhjem. Man inngår fosterhjemsavtale, hjemmet mottar godtgjøring, og det gjennomføres oppfølgings- og tilsynsbesøk. Fosterhjemmet vil også tilbys veiledning og forsterkningstiltak etter behov.

Suksessfaktorer og utfordringer

Blant fosterbarna som er under omsorg hos Sagene barneverntjeneste er det generelt mange som naturlig nok trekker frem viktigheten av tilhørighet til sin familie. I de sakene hvor barneverntjenesten har funnet slektsfosterhjem til barna fremkommer det som en tydelig trend at dette ofte over tid viser seg å være gode og vellykkede plasseringer. Det har vist seg at om det forekommer en allerede etablert tilknytning mellom barnet og fosterhjemmet er dette en særskilt fordel. Man har i praksis sett at barnet ofte integreres i storfamilien ved plassering innad i familien. Slik opprettholdes bånd til besteforeldre, onkler, tanter og søskenbarn. Barnet sikres kjennskap til familiens historie, deres tradisjoner, og eventuelle språklige, religiøse og kulturelle arv.

I forhold til samvær med foreldre vil dette i noen saker foregå på en mer normalisert måte da mor kanskje kan komme på middag til tante, eller far kan feire jul sammen med farfar og fosterbarnet. Dette fordrer imidlertid gode relasjoner og samarbeidsevne mellom foreldre og fosterhjemmet. En annen suksessfaktor man ser ved plassering i slektsfosterhjem er at foreldrene gir barnet lov til

å knytte seg til sine nye omsorgsgivere. I mange tilfeller vil man nok kunne unngå store lojalitetskonflikter ved at barnet plasseres i familien. Barnet vil da kanskje allerede ha et bånd til fosterhjemmet og for foreldrene kan det i noen tilfeller være lettere å «tillate» barnet å inngå i relasjoner med mennesker man kjenner fra før. Barneverntjenesten har erfaring med at det er svært sjeldent at slektsfosterhjem «gir opp» eller plasseringen «sprekker». Når det i ungdomstiden kan storme som verst har det vist seg at bestemor, onkel eller tante «leser» fosterbarnet godt sett i lys av god kjennskap til barnets historie. Dette gjør at de ofte greier å opptre imponerende romslig overfor ungdommen. Til tross for utfordringer beskrives likevel barnet eller den unge med positive fortegn. Fosterbarn som har vokst opp i et slektsfosterhjem beskriver også overfor barneverntjenesten at de ikke i stor grad føler seg som fosterbarn, da de har vokst opp i familien likevel. Det ser altså ut som om plassering i nettverket gir barnet en rekke fordeler som legger til rette for en god utvikling.

Til tross for mange fordeler vil man også møte utfordringer ved å plassere i familie og nettverk. I tilfeller hvor man for eksempel vurderer at barnet må bo på sperret adresse for å skjermes fra sine foresatte kan plassering i familie og nettverk vanskeliggjøres. Dette vil kreve mer av fosterhjemmet ved at de kanskje må gi avkall på sin bolig og leve et mer tilbaketrukket liv enn de levde før. En annen risiko man tar ved å plassere i familien er fare for underrapportering til barneverntjenesten. Dette kan både handle om at barnet, grunnet lojalitet til familien, ikke opplyser barneverntjenesten om at omsorgsbetingelsene ikke er som de burde være, eller at fosterhjemmet ikke oppgir deres egentlige hverdag, i frykt for å utlevere barnet. Disse utfordringene har man imidlertid stor tro på at man kan «ta ved roten» allerede i godkjenningen av fosterhjemmet. Det vil være viktig å problematisere og ta opp disse temaene, samt skape en allianse hvor både fosterbarn og fosterhjem opplever barneverntjenesten som en støtte, fremfor en mulig trussel.

Noe man har sett ved plassering, særlig hos besteforeldre, er at fosterhjemmet i mindre grad kan stille opp for egne barn. Det kan være en sorg å

«Fosterbarn som har vokst opp i et slektsfosterhjem beskriver også overfor barneverntjenesten at de ikke i stor grad føler seg som fosterbarn, da de har vokst opp i familien likevel. Det ser altså ut som om plassering i nettverket gir barnet en rekke fordeler som legger til rette for en god utvikling.»

måtte avvise eget barn for å kunne ivareta barnebarnet på en god måte. Her vil også Fylkesnemndas fastsetting av samvær spille inn. Fastsettes samvær til et par ganger i året vil det bety at besteforeldre kanskje må avvise sine egne barn som kommer på døren deres.

Et annet aspekt ved plassering hos bestemor og bestefar er at fosterbarnet både «mister» sine besteforeldre og at fosterforeldrene i mindre grad kan fylle besteforeldrerollen for barnet. Det vil derfor være viktig å snakke med slektsfosterhjem om endring av roller i godkjenningsprosessen. I noen saker ser man dessverre også at belastninger som rusmisbruk og dårlig psykisk helse «går i arv». Det vil derfor være særskilt viktig å undersøke slike forhold nøye i en godkjenningsprosess for å sikre at man ikke plasserer barnet i omsorgsbetingelser som ikke nødvendigvis er bedre enn hos deres foresatte.

Råd til god praksis

Til tross for at det kan oppstå utfordringer ved slektsfosterhjem, vurderer Sagene barneverntjeneste at det alt i alt er flest fordeler ved å tilstrebe slike plasseringer. Det vil uavhengig av om man er i familie eller nettverk med barnet for de fleste fosterhjem kunne oppstå utfordringer. For å sikre fosterhjems plasseringer som fungerer over tid og sikrer barnet gode omsorgsbetingelser vil det å bruke tid på godkjenningsfasen være essensielt. Det vil være nødvendig å ta seg tid til å reflektere rundt utfordringer for alle fosterhjem. I de tilfeller hvor det er familie eller slekt som påtar seg oppgaven som omsorgsgiver for barnet må man bruke tid på å samtale rundt de særlige utfordringer som kan oppstå ved slike plasseringer.

Det vil være viktig å bruke tid i vurderingsfasen for å sikre at fosterhjemmet er bevisst hvilket omsorgsansvar de tar på seg og hvilke utfordringer som kan komme. At man ser en rekke positive fordeler ved å plassere innad i familie og nettverk, med en høy suksessrate for at plasseringen holder, gjør at barneverntjenesten i årene fremover i enda større grad bør se på rekruttering av slektsfosterhjem som en positiv utfordring.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL

- Hvilke vurderinger ligger til grunn hvis du vurderer at det ikke er bra for et barn/ungdom å bo i slekt eller nettverk?
- Hvordan forstår du uttrykket «fare for underrapportering til barneverntjenesten»? Diskuter hvilke konsekvenser dette kan få for barnet, foreldre og barneverntjenesten
- Hvilke risikoavveininger foretar du før endelig beslutning om valg av hvem som skal være fosterhjem?
- Hvordan dokumenteres arbeidet med å avklare hvorvidt «barnets slekt eller nære nettverk kan velges som fosterhjem»?

Ved Geir Birger Kristoffersen,
Fosterhjemskonsulent ved
Bufetat, region Sør

Bufetat region Sør:

REFLEKSJONER OVER GOD PRAKSIS

fra en fosterhjemstjeneste i Bufetat

I denne artikkelen beskrives vår praksis i Buskerud fosterhjemstjeneste knyttet til å gi bistand til kommunen ved vurdering og plassering av barn og unge i slekt og nettverk.

Søknad fra kommunen

Buskerud inntak og fosterhjemsrekruttering er organisert i to grupper som bidrar når vi får en søknad om fosterhjem fra kommunen: Den ene gruppen jobber med slekt- og nettverks-plasseringer, mens den andre gruppen jobber med formidling av nøytrale plasseringer.

Det er viktig for oss at brukere skal delta i beslutningsprosesser og ha en reell innflytelse. Vi legger derfor der det er mulig opp til å ha en direkte dialog med barnet og foreldre for å danne oss et helhetlig bilde av barnet som skal plasseres i fosterhjem. Deltakere i innsøkningsmøte kan være barnet, foreldre, inntak, barneverntjenesten, beredskapshjemsavdelingen og rekrutteringsavdelingen.

Vi oppfordrer alltid barneverntjenesten til å vurdere plassering i slekt eller nettverk. Noen ganger møter vi saksbehandlere som sier at det ikke finnes noen i nettverket til barnet som vil kunne være fosterhjem, mens andre ganger er det flere aktuelle. I møtet avklarer vi hva kommunen tenker om alternativene, hva som kan sjekkes ut bedre og hva som ennå ikke er sjekket og som vi eventuelt kan bidra med.

Vi jobber alltid sammen med saksbehandler i barneverntjenesten om dette, og gjør ikke noe uten at vi er enige: Samarbeidet må være basert på tillit og samtykke fra barneverntjenesten. Når barn trenger rask plassering, har vi god erfaring fra å bruke familie og slekt. Forutsatt at det er trygt, er det dessuten oftest bedre for et barn å bo hos noen han eller hun kjenner litt fra før, enn hos helt fremmede.

En del plasseringer gjøres ved at familien selv kommer med navn på aktuelle fosterforeldre i egen familie eller nettverk. Vår vurdering er at det er best for barnet om det plasseres hos en familie det allerede kjenner når det er mulig. Er det derimot store konflikter innad i familien, kan dette bli vanskelig og det vurderes da at barnets beste er en plassering hos en familie utenfor slekt eller nettverk. Noen ganger er det til barnets beste å beholde tante som tante, og ikke som fostermor.

En av framgangsmåtene våre for å finne fram til potensielle fosterfamilier i slekt og nettverk, er å lage et genogram (nettverkskart) sammen med barnet og foreldre. Barnet blir spurt om hvor det kan tenke seg å bo dersom det selv kunne bestemme. Samtalene med barnet gir oss ofte

«Når vi har funnet et mulig fosterhjem kobles alltid kommunen på, og vi foretar den videre vurdering sammen. Vi tar da i bruk det vi kaller «Verktøykassen», og gjør en vurdering ut ifra de fem ferdighetskravene i PRIDE³»

informasjon om hvilke relasjoner som er og har vært. Dette fungerer bra så lenge barnet vet at det er andre som bestemmer til slutt hvor han eller hun skal bo.

Vi skal alltid ha barnets perspektiv og finne det best mulige hjemmet for han eller henne. Barnet har selv ofte en mening om hvem han/hun vil bo oss. Da skal vi strekke oss langt for å imøtekomme dette. Av forskjellige grunner er det imidlertid ikke alle som vil eller kan være fosterhjem. Da er det viktig at vi ikke presser på. Enkelte ganger kan vi også velge å fire litt på kravene til for eksempel størrelsen på boligen eller økonomi. Noen ganger får vi det til, mens andre ganger kan det være grunner som alder, helse eller samvær som gjør det vanskelig å oppfylle barnets ønske. Når vi vurderer at vi ikke kan gå videre med de aktuelle fosterhjemmene, prøver vi å gi en skriftlig begrunnelse.

Når vi har funnet et mulig fosterhjem kobles alltid kommunen på, og vi foretar den videre vurderingen sammen. Vi tar da i bruk det vi kaller «Verktøykassen», og gjør en vurdering ut ifra de fem ferdighetskravene i PRIDE⁴. I verktøykassen er det også livsbøker som er tilpasset slekt og nettverk og informasjon som skal legges inn etter hjemmebesøkene. Vi skal være på tilbudssiden overfor

kommunen slik at vi kan bidra til å finne et fosterhjem til barnet raskest mulig. En annen framgangsmåte vi bruker er familieråd.

Avslutningsvis ønsker vi å framheve betydningen av et godt samarbeid med de ansatte i kommunene. Vår erfaring er at dersom vi i Bufetat greier å ha rollen som støttespiller i forhold til saksbehandlere, så jobber vi bra sammen faglig. Avgjørelsene som skal tas er ofte vanskelige og de innebærer risikovurderinger. Det beste er derfor om vi kan være flere sammen som foretar vanskelige avveininger frem mot en konklusjon om hvor barnet skal bo.

I tillegg inneholder verktøykassen gode råd for bruk av ulike metoder. Målet er at alle aktørene skal være med i beslutningsprosessen, både barnet, foreldrene, slekt og nettverk, barneverntjenesten og Bufetat. Slik får en belyst situasjonen best mulig før en konklusjon om egnethet tas. Verktøysboken inneholder også tema for de 3-4 samtalene på ca. halvannen time som skal gjennomføres. Det er litt ulike tema som belyses for hver gang vi møtes; presentasjon av fosterhjemsordningen, hvem vi er, generelle krav til fosterhjem, deres historie, overgangen fra et privat hjem til et offentlig hjem, samarbeid og veien videre.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL

- Diskuter og begrunn den barnevernfaglige avveiningen du gjør med hensyn til risiko for barnet ved forskjellige typer plasseringer
- Hvordan sikrer du at barnet opplever seg trygg nok til at det også selv kan avvise en familieplassering?
- Hvordan få til et godt samarbeid med kommunal barneverntjeneste rundt slekt - og nettverksplasseringer?

INFORMASJON OM VERKTØYSBOKEN:

Verktøysboken er et standarddokument med flere deler som beskriver framgangsmåten når slekt og nettverk vurderes.

Den inneholder følgende temaer:

- Egeninformasjon Slegt - eller nettverksfosterhjem
- Livsbok for slekt og nettverk x 2
- Egeninformasjon for barn i familien som vurderes x 2
- Samtykkeerklæring for innhenting av opplysninger NAV/barneverntjenesten
- Skjema for innhenting av opplysninger NAV/barneverntjenesten med vedlagt svarskjema

- Helseattest x 2
- Forskrift om fosterhjem
- Fosterforeldrenes arbeidsrettslige stilling og sosiale rettigheter

FOSTERHJEMSTJENESTENS ARBEIDSVERKTØY:

- Verktøyhåndbok for slekt og nettverk
- Nettverkskart og genogram
- Verktøyhåndbok for slekt og nettverk

Disse verktøyene benyttes gjennom hele prosessen, i alt fire hjemmebesøk.

⁴ For mer informasjon om PRIDE, se side 58

Familieråd - Bufdir:

FAMILIERÅD

– medvirkning og involvering når barn trenger fosterhjem

Ved Svanhild Vik,
Seniorrådgiver og nasjonal
koordinator familieråd, Bufdir

Familieråd er en arbeidsmetode for å mobilisere familie og nettverk, også når barn ikke kan bo hjemme hos sine foreldre. Modellen setter barnet i sentrum og fokuserer på familiens muligheter, ansvarfølelse og ressurser.

En kunnskapsbasert arbeidsmåte

Familieråd ble opprinnelig utviklet på New Zealand på 1980-tallet og benyttes i dag i mange land både innenfor og utenfor barnevernet. Evalueringen av familieråd i Norge i 2006 viste en overvekt av positive effekter også i forhold til tradisjonelle metoder (NOVA 2006 18/06). Siden den gang har arbeidsmåten med utgangspunkt i forskning stadig utviklet seg og Norge anses i dag som et foregangsland i videreutviklingen av modellen.

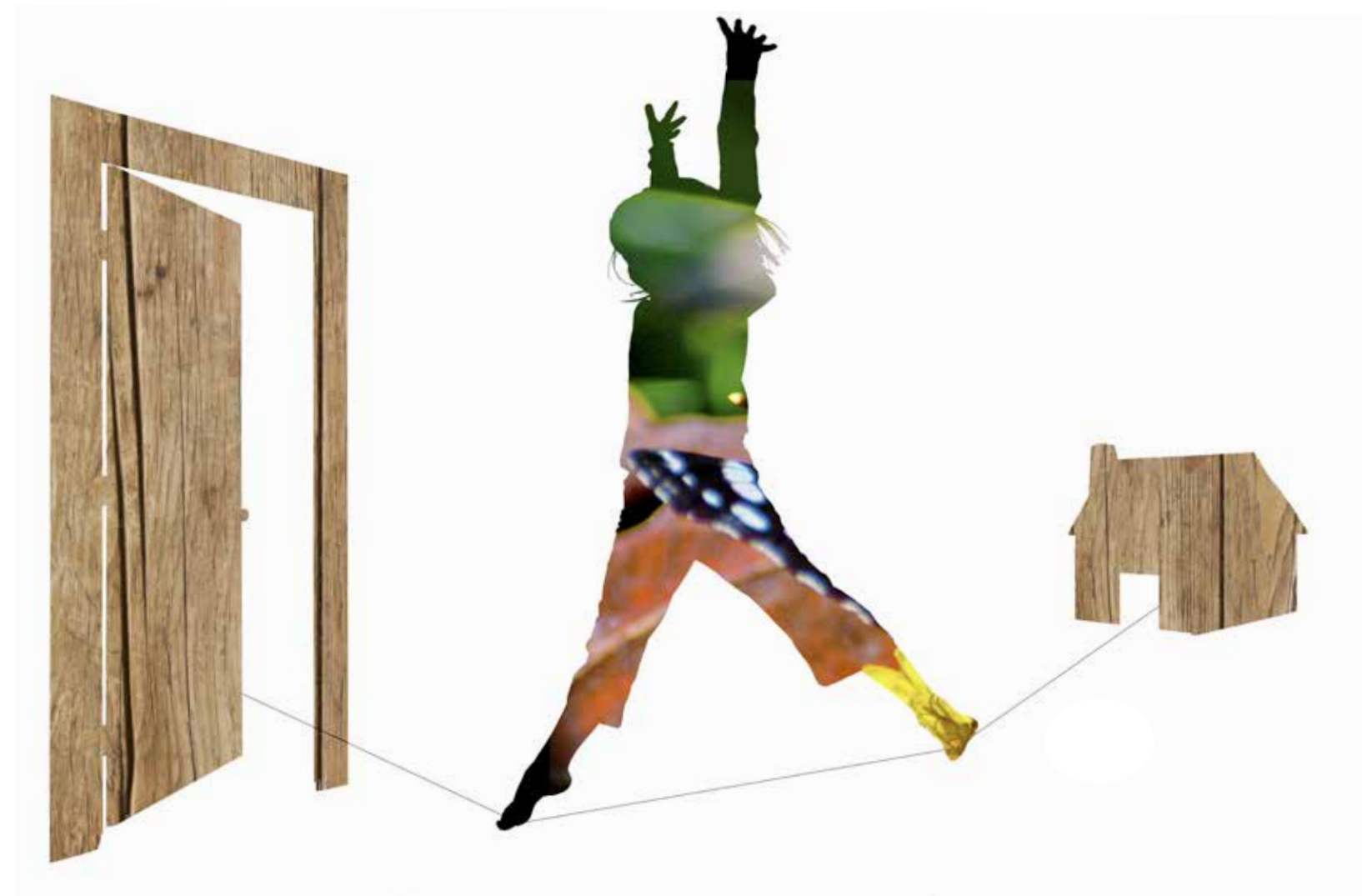
Det er et stort søkelys på å tilrettelegge for at barn skal delta i familieråd. En konsekvens av dette er utviklingen av en egen modell for barns deltakelse. Vi har også innført et eget informasjonsmøte for slekt og nettverk i forkant av selve familieråds-møtet når barnet trenger fosterhjem.

Slettebø (2000, 2007) hevder at familieråd er en av de metoder innenfor sosialt arbeid som klarest kan knyttes til empowerment (myndiggjøring) som ideologisk grunnlag. Familie og nettverk gis både uttalerett og forhandlingsrett i familierådet. Det

legges til grunn at både de offentlige profesjonelle og det uformelle familiesystemet har viktig kunnskap og ferdigheter når det gjelder å finne fram til den beste løsningen for et barn, og at denne kunnskapen må verdsettes og likestilles. Gjennom familieråd som prosess og arbeidsmåte kan man komme fram til løsninger som saksbehandler selv ikke hadde kommet på. Ved å invitere til et familieråd blir mange mobilisert som kanskje ellers ikke ville blitt involvert.

Gjennomføring av familieråd

Rent praktisk er familieråd et møte mellom det private nettverket, offentlige instanser (for eksempel skole) og barnevernet. Møtet er forberedt, ledet og gjennomført ut i fra en struktur, prosess og målsetting hvor hensikten er å drøfte seg fram til en plan med utgangspunkt i gitte problemstillinger. Det engasjeres en person som kalles for koordinator. Koordinatoren er uavhengig av både familien og hjelpetjenesten. Koordinatoren bistår familien i planleggingen og gjennomføringen av familieråd. Prosessen med å gjennomføre et

familieråd tar ca. 6-8 uker og koordinatoren bruker mellom 25-35 timer på oppdraget. Selve familieråds-møtet er tredelt. I den første sekvensen skal aktuelle fagpersoner formidle relevant informasjon. Det skal legges vekt på å gi den utvidede familien den informasjonen som er nødvendig for at de skal ha et godt beslutningsgrunnlag når familien i den andre sekvensen diskuterer uten koordinator og saksbehandler til stede. I samarbeid med koordinator har familien fordelt oppgaver som ordstyrer, sekretær og barnets støtteperson. Målsettingen med denne delen er å diskutere seg fram til forslag til en plan med utgangspunkt i spørsmålene til familierådet.

I den siste sekvensen av familierådet presenterer familien sine forslag til løsninger. Koordinator og saksbehandler kalles inn igjen til møtet der familien presenterer sine løsningsforslag og barneverntjenesten tar stilling til planen. Det avholdes vanligvis oppfølgende familieråd og tidspunktet for dette avtales vanligvis der og da. Hovedhensikten med oppfølgende familieråd er å

tilpasse innsatsen dersom situasjonen endrer seg, evaluere det man er blitt enig om og eventuelt fremme nye tiltak.

Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid

Familierådsmodellen har siden 2007 vært brukt i fosterhjemsarbeid i Norge blant annet for å se om det finnes muligheter for plassering av barn i barnets slekt- eller nettverk. Erfaringer har vist at bruk av familieråd øker sannsynligheten for slekt- eller nettverksplasseringer (Bufetats prosjektrapport 2008).

Mange signaler tyder nå på at familieråd som arbeidsmåte er i ferd med å få fotfeste innen barnevernet. Selv om stadig flere familier får tilbud om familieråd har likevel få kommuner i dag innført faste rutiner om systematisk bruk av arbeidsmåten. Innføring av en rutine om å foreslå familieråd i de fleste sakene der det søkes etter fosterhjem kan få kommuner til å framstå som foregangskommuner med hensyn til å involvere barn og familier. Barnevernet har en plikt til å ta hensyn til barnets

«Mine opplevelser med å flytte til mine slektninger har vært og er veldig positive. Selv om vi ikke hadde noe familieforhold før jeg flyttet inn, så ble jeg fort knyttet til dem og fikk en tilhørighetsfølelse med en gang. Dette fordi jeg visste at vi faktisk var i familie og fordi jeg ble fort glad i dem. Det ser jeg på som veldig viktige verdier når man skal flytte til et helt nytt hjem.»

etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn når det søkes etter fosterhjem. Familieråd har vært benyttet med hell også for å lete etter potensielle fosterhjem i slekt og nettverk for minoritetsetniske barn. Gjennomføringen av et familieråd og påfølgende vurdering og godkjenning av fosterhjem med ikke-etnisk norsk bakgrunn er i prinsippet den samme for alle familier. Det er laget informasjonsfilmer om familieråd som er lest inn på mange språk. Filmene har ført til at flere saksbehandlere foreslår familieråd for minoritetsfamilier. For mange familier vil det være lettere å godta en plassering av barna dersom de blir plassert hos noen de kjenner, fordi barnet på den måten sikres kontinuitet i forhold til etnisk og religiøs bakgrunn.

I saker der hovedspørsmålet i familierådet omhandler muligheten for plassering av barn i slekt- og nettverk, vil informasjon om hva det vil si å være fosterforeldre stå sentralt. Dette gjelder både i norske og minoritetsetniske familier. Det er derfor fornuftig å avholde et eget informasjonsmøte i planleggingsfasen av familierådet, for å forberede potensielle slekt- og nettverksfosterforeldre på hva det vil si å være fosterforeldre. Sentrale tema på informasjonsmøtet er spørsmål om hva det vil si å være slektsfosterhjem,

fosterforeldres rettigheter, plikter, dilemmaer, godkjenningsordninger og oppfølgingsordninger. Familien får også muligheten til å kontakte fosterhjemtjenesten dersom de har ytterligere spørsmål de ønsker svar på før de bestemmer seg for om de kan tenke seg å bli fosterforeldre. Fosterforeldre som får god informasjon og tar et selvstendig valg er sannsynligvis bedre rustet til å møte framtidige utfordringer.

Å påta seg å være fosterforeldre er en stor og alvorlig avgjørelse. Posisjoner endres. Tante kan bli fostermor og bestefar kan bli fosterfar. Noen vil føle en plikt til å stille opp, mens for andre kan det være naturlig å påta seg å bli fosterforeldre på grunn av det nære emosjonelle båndet til barnet. Det påhviler de profesjonelle et ansvar om ikke å legge et utilbørlig press og forpliktelse på de som deltar i familieråd. En annen forpliktelse barnevernet har når noen ønsker å bli fosterforeldre, er å gi god oppfølging. Dette bør være et naturlig tema på oppfølgende familieråd.

Involvering

Hva med de barna som deltar i et familieråd hvor ingen i slekt eller nettverk kan påta seg å være fosterforeldre? Da modellen ble utviklet på New

Zealand på slutten av 1980-tallet, var ikke oppmerksomheten rettet mot barns deltakelse, men mot deltakelse for ulike voksne. Barn som skal delta i familieråd trenger å samhandle med mange voksne. Det være seg saksbehandler, koordinator, barnets egen støtteperson, offentlige informanter og andre voksne. Det er derfor utviklet en egen modell for barns deltakelse for å tydeliggjøre hvordan ansvar og arbeidsoppgaver fordeles. Barns deltakelse når vanskelige beslutninger skal treffes stiller krav til voksnes vurderingsevne og evne til å balansere mellom at barn skal delta og beskyttelse av barnet.

Horverak (2006) har i sin doktorgradsavhandling stilt spørsmålet om et familieråd også kan forstås som et ritual som kan være med på å gjøre en vanskelig situasjon begripelig og håndterlig for både barn og familier. De fysiske rammene som trivelig lokale og servering, barnets deltakelse og den klare strukturen i gjennomføringen av et familieråd, kan ses på som en sosial arena hvor foreldre og barn får hjelp til å bevare ansikt og finne veier for å gå videre. Ved å bli enig om en handlingsplan, så kan likevekten opprettholdes, og familien kan forlate hverandre med verdigheten i behold. Familieråd kan også komme til å fraråde plassering

i slekt og nettverk, og saksbehandlere kan få viktig og ny informasjon. I saker der familierådet ikke nødvendigvis resulterer i plassering i slekt og nettverk, vil mange personer i slekt og nettverk likevel være betydningsfulle for barnet. Familierådet kan på den måten legge til rette for framtidig kontakt og samvær. Det er med andre ord lite som taler imot å gjennomføre et familieråd i fosterhjemsarbeid.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL

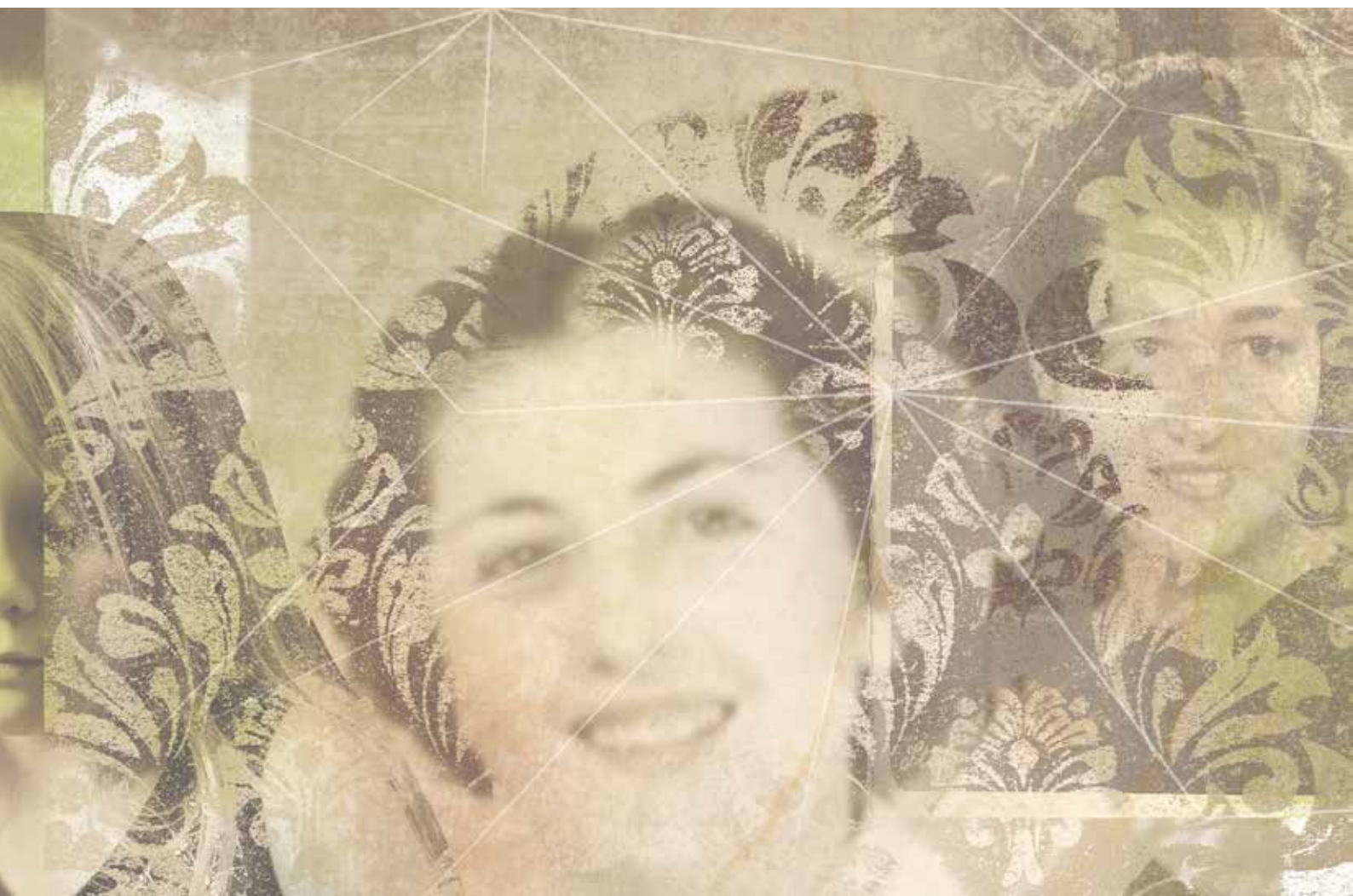
- Det kan være vanskelig for et barn å skulle uttale seg negativt om familiemedlemmer: hvordan ville du arbeide for å sikre at barnets stemme blir hørt og at dets ønsker og opplevelser ivaretas?
- Hvordan involvere barn i spørsmålene til familierådet?
- Hvordan kan voksne legge til rette for både deltakelse og beskyttelse av barnet?
- Hvem skal tilbys familieråd?

Fosterhjemstjenesten i Stavanger:

REFLEKSJONER

over god praksis fra en fosterhjemstjeneste i Bufetat

Ved Kjetil Aas, Rådgiver ved
Fosterhjemstjenesten i Stavanger

Vurdering og rekruttering av fosterhjem i slekt og nettverk forutsetter bruk av anerkjente og dokumenterte sosialarbeidermetoder, men også metoder og tilnærminger som er mer spesifikke for denne form for fosterhjems vurdering. I det følgende beskriver vi noen av disse arbeidsmetodene og diskuterer hvordan vurderinger av konkrete situasjoner også vil påvirke framgangsmåten.

Den første fasen

Den faktiske kartleggingen og bruk av slekt- og nettverksfosterhjem er avhengig av at ansatte i både barneverntjenesten og Bufetat har en generell positiv holdning til denne type fosterhjems plassering. Det er altså sentralt at alle instanser som jobber med kartlegging og godkjenning av fosterhjem i slekt og nettverk har en reell tro på at disse plasseringene kan innebære en særlig fordel for barnet. Dette utelukker likevel ikke at det kan være forhold i den enkelte sak som tilsier at en slik plassering må unngås.

Barnets familie vil ofte være i en sårbar situasjon når spørsmål om å bli fosterhjem reiser seg. Besteforeldre, tanter, onkler eller søsken har kanskje gjennom flere år vært aktive støttespillere for foreldrene og barnet for om mulig å forebygge fosterhjems plassering. Det kan også ha vært tilstede betydelige uoverensstemmelser og konflikter. I sær besteforeldre kan sitte med en følelse av skyld og skam over at sønn eller datter fikk så alvorlige problemer i oppveksten eller i voksen alder at de ikke maktet å være gode foreldre. Familien ønsker ofte å stille opp fordi de allerede har en nær relasjon til barnet, og fordi de ønsker å hindre at barnet blir plassert i fremmed fosterhjem. I møte med barnevernet er det derfor viktig å ha kunnskap om denne sårbarheten for å trygge familien. Gjennom å møte familien med positiv støtte på det de allerede har gjort for barnet og det fine i at de er villige til å bli vurdert som fosterhjem, kan det skapes et godt grunnlag for samarbeid, åpenhet og drøfting av mulige dilemmaer. Når en familie kjenner seg sett og verdsatt, får en også bedre grunnlag for å vurdere deres egnethet som fosterhjem.

Potensielle hjem i barnets nettverk vil i noen tilfeller allerede ha vært støttespillere i form av å være besøkshjem eller støttekontakt. De kan da ha fått en forståelse av at situasjonen utvikler seg mot en mulig fosterhjems plassering. I andre tilfeller vil potensielle fosterforeldre være helt uforberedt, og må derfor på kort varsel ta stilling til spørsmålet. Ikke sjelden vil aktuelle nettverksfosterhjem trenge hjelp og tid til å se den endringen som vil skje når en går over fra å være en hjelper noen timer i uken eller

noen dager i måneden, og til å bli fosterhjem på heltid. Det vil være behov for betydelig innsats for å grundig vurdere slekt eller nettverkshjemmene sin vilje og evne til å stå i nye og ukjente utfordringer over tid.

La foreldre og barnet få komme til orde

I forhold til fosterhjems plassering i slekt og nettverk er brukermedvirkning viktig for å få et klarere inntrykk av potensielle fosterforeldre i slekten eller i barnet sitt nåværende eller tidligere nettverk. Brukermedvirkning innebærer at barnevernet kartlegger og vurderer mulige slektsfosterhjem både på morssiden og på farssiden. Brukermedvirkning innebærer at foreldre og barn får anledning til å komme med innspill, ønsker og forslag om fremtidig fosterhjem både i barneverntjenestens forberedende arbeid, og at de inviteres til et innsøkningsmøte dersom dette skal avholdes. For øvrig er det viktig at foreldre og barn i hele prosessen inviteres til å være aktive parter og at deres syn og ønsker får fremkomme og vektlegges. Ikke alle foreldre og barn er komfortable med å delta i formelle innsøkningsmøter. Da blir det viktig å gi alternative tilbud om samtale i hjemmet.

Når familier selv henvender seg

I noen tilfeller er det familie eller enkeltpersoner i slekt eller nettverk som henvender seg til barneverntjenesten og ber om å bli vurdert som fosterhjem. Dette er gjerne på grunnlag av at de har hørt at barnet kanskje skal plasseres. Ut fra Forskrift om fosterhjem § 4 skal «barneverntjenesten alltid vurdere om noen i barnets nære familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem.» Men hva innebærer en slik vurdering?

Familier eller enkeltpersoner som tar kontakt med barnevernet med ønske om å bli fosterhjem for et konkret barn i familien eller slekta, kan iblant kjenne seg avvist fordi de opplever at det ikke har blitt gjort en reell vurdering av dem som potensielt fosterhjem. Især når en familie eller enkeltperson selv henvender seg, eller blir foreslått av foreldre eller barnet selv, er det viktig at barneverntjenesten prioriterer tid til en samtale med vedkommende. Dette bør også gjøres i situasjoner der en i utgangspunktet tenker at vedkommende kan være

lite aktuell. En vurderingssamtale er ment for å danne seg et første bilde. Etter det kan en ta stilling til om det er grunnlag for å gjennomføre en fullstendig rekrutteringsprosess. Om ønskelig kan Bufetat delta i en slik vurderingssamtale. Dersom det kommer frem forhold etter den første samtalen som klart tilsier at slekt eller nettverk ikke vil være aktuelt, har vi ikke plikt til å begrunne dette. Det er, slik vi ser det, likevel god forvaltningspraksis å informere familien om begrunnelsen, med mindre særlige forhold tilsier at det er utilrådelig.

Det potensielle fosterhjemmet kan være usikre på om de ønsker å ta på seg denne oppgaven, og har behov for mer informasjon om barnet og hva det innebærer å være fosterhjem. I noen tilfeller har slekt- eller nettverksfosterhjemmet relativt inngående kjennskap til barnet og saken, i andre tilfeller mer perifert eller ingen kjennskap. Bufetat kan sammen med barneverntjenesten bruke vurderingssamtalen til å gi et mer generelt bilde av barnets situasjon, og også peke på den opplæring, veiledning og støttetiltak som kan gis til hjemmet ut fra en vurdering av barnets behov. Det er viktig uoppfordret å belyse hvilke økonomiske rammer som generelt gjelder for fosterhjem og hvilken opplæring og oppfølging som kan tilbys. Dette bør gjøres i en tidlig fase av vurderingen, slik at et aktuelt hjem ikke senere trekker seg fordi de anser at de rammene som tilbys dem er for dårlige.

Kartlegging gir gevinst – for barnet

Hvordan finne frem til mulige hjem i barnets familie og nære nettverk som en kan forespørre og vurdere? Helt sentralt i dette arbeidet er å kunne

etablere et samarbeid med barnet og med foreldrene/den av foreldrene som har daglig omsorg. Barnet kan også bli spurt om hvor det ville bo hvis det skulle bestemmes. Noen foreldre og barn vil allerede ha samarbeidet med saksbehandler i barneverntjenesten om fosterhjems plasseringen, og kommet med konkrete innspill til mulige hjem eller til hva de ellers ønsker skal vektlegges ved det hjemmet der barnet skal plasseres. I andre tilfeller vil invitasjon til innsøkningsmøtet eller til samtale i hjemmet kunne klargjøre mer rundt foreldrenes og barnets syn. Det er viktig å være varsom med hvordan man går frem i denne prosessen, slik at barnet ikke opplever at det foreslår et eller flere hjem som barneverntjenesten ikke ønsker å bruke eller kan godkjenne. Dette kan av barnet oppleves som en avvisning av nære personer i barnets slekt eller nettverk. Både foreldre og barnet selv er de nærmeste til å kjenne sin egen familie og slekt og tidligere og nåværende nettverk, og er derfor også de nærmeste til å bli invitert til å komme med innspill om personer eller familier som bør vurderes nærmere.

Foreldre og barn er i en sårbar situasjon i denne fasen, og det er ikke uvanlig at en vil trenge tid for å kunne snakke åpent om dette. Så sant det er mulig bør derfor barneverntjenesten og Bufetat legge til rette for at dette kan ta tid. I noen saker vil det trygge foreldrene at deres advokat er med i disse drøftingene.

Kartlegging av slekt og nettverk kan også skje i form av nettverksmøte eller familieråd. Bufetat kan tilby koordinator som planlegger og gjennomfører

«Foreldre og barn er i en sårbar situasjon i denne fasen, og det er ikke uvanlig at en vil trenge tid for å kunne snakke åpent om dette».

familierådet i samarbeid med familien og saksbehandler. Kartlegging kan også skje ved at vi i samarbeid med foreldre og barn identifiserer personer og familier som betyr eller har betydd noe for barnet og som har en relasjon til barnet. En slik kartlegging kan i mange saker allerede ha vært gjennomført i forbindelse med undersøkelsen etter at melding kom inn. Det kan være nåværende eller tidligere ansatte i barnehage, SFO eller skole, fritidsledere/assistenter, naboer, støttepersoner, besøkshjem osv. Ikke minst kan det være verdifullt å få frem personer og familier som barnet har hatt en tilknytning til, formelt eller uformelt. Erfaringene er gode med å rette direkte henvendelser til aktuelle personer og fortelle at foreldrene eller barnet selv har foreslått dem som fosterhjem.

Med mindre det foreligger særlige forhold som tilsier at hjemmet ikke kan godkjennes som fosterhjem for dette barnet, avsløses vurderingssamtalen av en påfølgende rekruttering av hjemmet med tanke på eventuell godkjenning. Dersom hjemmet ligger i en annen kommune enn omsorgskommunen, er det viktig å avklare med fosterhjems kommunen hvilken kommune som skal godkjenne og hvordan fosterhjems kommunen for øvrig ønsker å være delaktig i rekrutterings- og godkjenningsprosessen. Dersom omsorgskommunen skal godkjenne hjemmet må dette avtales skriftlig mellom omsorgskommunen og fosterhjems kommunen⁵.

Barn og unge med minoritetsbakgrunn

Vurdering og godkjenning av fosterhjem med ikke-etnisk norsk bakgrunn er i prinsippet ikke

annerledes enn vurdering av norske familier i barnets familie og nære nettverk, men kan stille oss overfor spesielle utfordringer. Vår erfaring er at foreldrene til barna har et tilsvarende ønske om at barnet deres skal bo i fosterhjem med samme etniske, kulturelle, religiøse og språklige bakgrunn som dem selv. Barneverntjenesten har, så langt det er mulig, et ansvar for å finne disse hjemmene. I noen saker engasjerer også familier med samme nasjonale bakgrunn seg og ønsker å bli vurdert som fosterforeldre. Ikke sjelden møter vi på faglige utfordringer knyttet til godkjenning av hjem som har andre språkferdigheter og forståelse av norske samfunnsforhold. Dette er forhold som forutsettes belyst og tatt stilling til i den enkelte rekruttering. Retningslinjene for fosterhjem åpner for at de generelle kravene etter forskriftens § 3 kan fravikes dersom det utvilsomt er til barnets beste å bli plassert nettopp i familien eller nettverket. Vi må i så fall kunne dokumentere sammen med saksbehandler i barneverntjenesten hva det er som oppveier, eventuelt det som ikke lar seg oppfylle, av generelle krav til fosterforeldrene. Det kan være størrelse på bolig eller helseforhold. Slike vurderinger foretas imidlertid uavhengig av etnisitet.

⁵Fosterhjemsforskriften § 5 annet ledd

AVSLUTNING

Her fremheves noen faktorer ved fosterhjemsplasseringer i slekt og nettverk som det er viktig å være observant på for å forebygge utilsiktet flytting:

- Når man jobber med fosterhjem må man anerkjenne at slektsfosterhjem er et annerledes fosterhjem, blant annet i forhold til gjennomføring av samvær og kontakt med foreldrene. Fosterforeldrene ser ofte på seg selv mer som besteforeldre, tante/onkel og lignende enn som formelle oppdragstakere og som fosterforeldre
- Ved plassering i slekt er det viktig å gjøre klare avtaler om hvordan kontakt mellom barn og foreldre skal skje utenom de fastsatte samværene, for eksempel i høytider, feiring av runde dager i slekta, bryllup eller uformell kontakt
- Slektsfosterhjem har behov for opplæring, veiledning, støtte og oppfølging som tar utgangspunkt i den spesielle situasjon de er i, og verdsetter gjerne at dette skjer i samspill med andre fosterforeldre i samme situasjon der dette er mulig. Opplæring, veiledning og oppfølging bør derfor ha som mål å ha fokus på dem som egen målgruppe med egne behov på utvalgte områder

- Slektsfosterforeldre har behov for å bli anerkjent som fosterhjem på linje med andre fosterhjem. Dette gjelder blant annet i forhold til økonomiske ytelser, forsterkningstiltak og oppfølging. Slektsfosterforeldre kan finne det vanskeligere å ta opp spørsmål av økonomisk art eller gi uttrykk for at de sliter, av redsel for at barnevernet da skal flytte barnet. Dette gjør at de ofte strekker seg langt for at det skal gå bra med plasseringen. Barnevernet bør vektlegge å skape trygghet for at fosterforeldrene kan snakke åpent også om det som er vanskelig, og at det vil være til barnets beste

I forbindelse med rekruttering og vurdering av aktuelle fosterhjem er det også forhold som erfaringsmessig kan kreve spesiell oppmerksomhet, og som ut fra en vurdering av karakter, styrke og omfang tilsier at en bør unngå å bruke hjemmet. Noen forhold å være oppmerksom på kan være:

- Store spenninger eller åpne konflikter mellom barnets foreldre og aktuell fosterfamilie i slekt eller nettverk
- Store spenninger eller åpne konflikter mellom ulike deler av slekta om plasseringssted eller nødvendigheten av plassering

- Foreldre eller barn som er uenige i denne spesifikke plasseringen (men som er mer åpne for andre plasseringssteder)

- Når barnet ikke kan forutsies å bli tilstrekkelig skjermet av fosterforeldrene overfor egne foreldres atferd og utsagn

- Når fosterforeldrene ikke ser behovet for at barnet kommer under omsorg

- Sannsynlig tidsperspektiv for plasseringen i forhold til fosterforeldrenes alder

- Når fosterforeldrene ikke kan klare å balansere mellom det å være samarbeidspartner og samtidig være i relasjon til barnets foreldre (alt fosterforeldrene gjør må tåle dagens lys)

- Når nettverket stiller opp på grunn av fravær av andre alternativ

- Når kontakt med andre familied medlemmer enn fosterforeldrene kan skape komplekse familierelasjoner og dilemmaer som kan oppstå i den forbindelse

REFLEKSJONSSPØRSMÅL:

- Dersom du selv har barn, hvem andre ville du ønsket at barnet ditt skulle bo hos i en gitt situasjon?
- Hvordan går du best frem for å vurdere slekt- og nettverk som fosterhjem?
- I nøytrale fosterhjem vil fosterfamilien være ukjent for barnet eller foreldrene, mens de i slekt og nettverk er kjente. Diskuter mulige konsekvenser for barnet – både fordeler og ulemper – ved å komme til kjente versus ukjente

MIN HISTORIE:

«Hvordan er det å være fosterbarn i familien?»

AV NINA DIETRICH

Da jeg var 3 år gammel kom jeg til tanten og onkelen min. De hadde to barn fra før, mine to eldre fettere på 10 og 13 år.

Jeg kan ikke huske at jeg har bodd noe annet sted enn hos Kjersti og Stig. Jeg har noen svake minner om at jeg var sammen med mamma, men ikke at jeg har bodd hos henne.

Mine erfaringer med å vokse opp med egen familie er veldig gode. Jeg ble kjent med familien min ett hakk lengre inn. Jeg føler meg som en del av familien, nettopp fordi jeg ER en del av familien. Jeg kjenner meg igjen i personene rundt meg. Jeg har f.eks. veldig like negler som Stig, onkelen min. Det er sånne små ting som får meg til å føle at jeg hører til i akkurat denne familien. Jeg har jo til og med samme etternavn, så det er liksom ikke noen tvil om at vi er i familie og resten av slekten kjenner meg godt fra før. De vet hva som har skjedd med meg og det er ikke noe jeg må forklare. Hadde jeg ikke bodd med familien min, ser jeg for meg at slekten til den familien jeg da hadde bodd hos hadde hatt mange spørsmål og man kan fort bli «jenta med problemer». Jeg tror det er hyggeligere å være med folk som kjenner deg og har hørt om deg fra dag en.

Jeg tror også at det kan være enklere for de som har barn selv at fosterbarnet er et barn fra egen familie. Det er enklere og lettere å akseptere for egne barn at «nå skal vi hjelpe onkel Per med å passe lille Nina for onkel Per har det litt vanskelig nå», enn at de sier at «nå kommer det en som heter Nina hit og skal bo hos oss. Hun er tre år og mammaen og pappaen hennes klarer ikke å ta vare på henne». Jeg tror at barna som allerede er i familien syns det er lettere å akseptere et familie-medlem som de vet hvem er, enn en ukjent unge de aldri har hørt om. Det kommer jo sikkert an på alderen på barna også, men jeg tror det er lettere.

Det som kanskje er en ulempe er at det er litt vanskelig å få en «mamma og pappa følelse».

Kjersti og Stig er jo tanten og onkelen min på ordentlig, så det å føle at de er mamma og pappa går liksom ikke. Jeg er kjempeglad i dem, men når noen spør meg om jeg føler at de er min mamma og pappa, så kjenner jeg at jeg er usikker på den følelsen. Jeg vet jo også veldig godt hvem mamma og pappa er. Det plaget meg litt i en periode, og jeg lurte fortsatt på hvordan det er å ha den følelsen, selv om jeg ikke kunne tenke meg noen bedre foreldre. Mamma og pappa har jo ikke vært der som en mor og far for meg, så jeg føler ikke at de er mamma og pappa heller. Når jeg ser dem så ser jeg jo på utseende at de er det, men jeg føler det ikke – så den følelsen mangler jeg.

Fetterne mine føler jeg er brødrene mine på ordentlig, de har tatt meg så utrolig godt i mot. De har passet på meg og de har omtalt meg som sin søster så lenge jeg kan huske. Det har nok mye å si på at jeg føler det samme.

Jeg har jo vært heldig og har et godt forhold til moren og faren min, men det er jo mange som ikke har det. Det kan jo hende at ting blir litt vanskelig siden man er i familie og kjenner hverandre godt. Mammaen eller pappaen kan plutselig dukke opp på et familiearrangement for eksempel, så det er viktig å sette regler for hva man gjør da.

Jeg har jo opplevd at mange tror at det er noe feil med meg når jeg forteller dem at jeg er fosterbarn. Men når jeg sier at jeg er oppvokst hos tanten og onkelen min sier de alltid «ahaaa», akkurat som at det ikke er noe feil med meg likevel. Jeg føler at folk tror at det er verre å vokse opp hos fremmede enn hos noen andre i egen familie.

Jeg tror at jo eldre man er, jo viktigere er det at man får vokse opp hos noen i familien. Men uansett tror jeg det er viktig å komme til noen man kjenner fra før. Det er viktig å kjenne seg igjen i menneskene rundt seg for å føle seg som hjemme. Meningen er jo at et forsterbarn skal føle seg som en del av familien, så hvorfor ikke prøve å finne noen i den familien man allerede har?

MIN HISTORIE:

«Fostermor og tante»

Jeg er fostermor til Nicolai på snart ti år. Jeg er tanten hans og mine tre døtre på 15, 17 og 19 er søskenbarna hans. Jeg var med barnevernet i barnehagen for å hente han den dagen vedtaket om omsorgsovertagelse kom. Jeg husker det var en stormfull dag her i vest. Han var da ganske liten. Nicolai kjente jo meg og ble glad da han så meg og ropte «tante»! Det var spennende å bli med meg hjem. Nicolai slo seg raskt til ro. Med minimalt av språk følte jeg etter noen uker at han på en måte skjønnte at dette var til det beste for han. Og med full støtte av slekta var det en spennende og god tid.

Min bror, Nicolai sin far, slet tungt den første tiden. Han fikk etter hvert komme og hilse på Nicolai i trygge omgivelser. Dette gikk over all forventning. Etter fire måneder hos meg skulle Nicolai få komme hjem til sin mamma og pappa på noen timers samvær med tilsyn. Jeg kjørte han dit og selvfølgelig ble han glad, hadde ikke engang tid til å si ha det til meg. Da jeg skulle hente han, hadde jeg med meg to kjærligheter på pinne. Jeg visste jo ikke hvordan det ville bli for han å reise derifra. Men han var like blid, ropte tante og fortet seg inn i bilen. Da ble det en kjærlighet på pinne på oss hver.

Det var trygt fra første stund, og i løpet av det første året gikk jeg fra å være tante til å bli «mamma'n min» for Nicolai. Jentene mine ble storesøstre på godt og på vondt. Bestemor, bestefar, tanter, onkler og søskenbarn forble de samme. Kontakten er blitt større og bedre. Nicolai trives med å ha mange rundt seg.

Jeg var aldri i tvil om at jeg skulle la Nicolai vokse opp hos meg, det var en selvfølge. Men jeg valgte likevel å gå noen runder med meg selv. Siden jeg var blitt alene et år i forveien var det jo bare opp til meg. Jeg rådførte meg med fire venninner, de var delte i sin oppfatning, to var positive og to var skeptiske. Da jeg tok det opp med jentene mine som da var 11, 13 og 15, var de kun positive: «Klart det mamma, han er jo søskenbarnet vårt!». Tanken på at Nicolai skulle til fremmede var utenkelig, så lenge jeg følte jeg hadde kapasitet til å ta han, skulle ingen andre få han. Tanken på at min mor skulle miste et barnebarn kunne jeg heller ikke godta. Man føler jo et slags eierskap over sine egne.

Nicolai har nå bodd sammen med oss i over fire år, og jeg er overbevist om at det å vurdere familie-plassering først, er viktig. Det er helt sikkert andre som kunne tatt seg like bra av Nicolai som meg og kanskje bedre, men han ville ha mistet så mye ved å måtte ha flyttet fra hele slekta. Tryggheten han følte fra første stund vil være umulig å gi i et fremmed hjem. Å få komme til noen som allerede er glad i deg og som kjenner deg og din fortid må jo være det aller beste, hvis det er mulig?

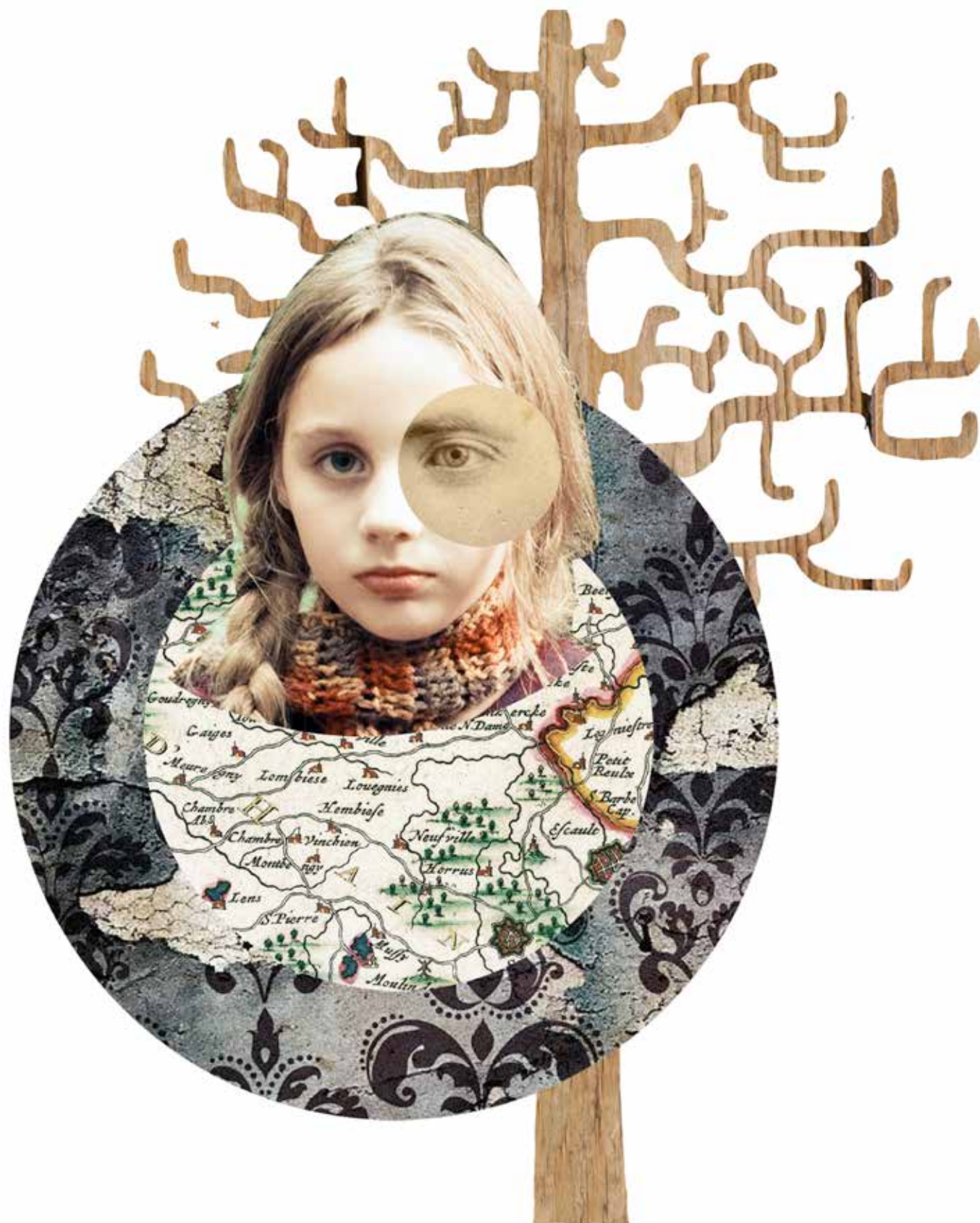
02.

FORSKNINGSBASERT
KUNNSKAP

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Vest (RKBU) og NOVA:

FOSTERHJEM HOS SLEKT

– forskningsresultater

Ved Toril Havik, Forsker II og psykologspesialist,
Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i
Vest (RKBU) og Elisabeth Backe-Hansen,
Forsker I, NOVA

Dagens forskning viser at slektsplassering stort sett er en god plasseringsform. Men forskningen viser også at slektsplasseringer har sine utfordringer, både med hensyn til de strukturelle rammene rundt dem, og i noen grad også når det gjelder deres kvaliteter. Målsettingen med artikkelen er å formidle hva nyere forskning har funnet – og ikke funnet – om slektsplasseringer.

Presentasjonen vil ta utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget for fosterhjem generelt, deretter kontrastere dette med kunnskapsgrunnlaget for slektsfosterhjem spesielt. Fokus vil være på forskjeller og likheter mellom slektsfosterhjem og vanlige fosterhjem, betydningsfulle forhold under plasseringen og til sist effekter av plasseringen. Fremleggningen av forskningsresultater er organisert under tre hovedoverskrifter: (a) forskjeller mellom de to typene fosterhjem, (b) forhold underveis og (c) effekter av slektsplasseringer.

Forskjeller og likheter mellom slektsfosterhjem og vanlige fosterhjem

Rammebetingelsene for slektsfosterforeldre varierer i ulike land. I noen land er det en bevisst politikk å gi slektsfosterforeldre mindre bistand enn andre fosterforeldre – nettopp fordi de er i slekt med barnet, og slekt implisitt forventes å ivareta slekt. I England får få slektsfosterforeldre økonomisk godtgjøring, og heller ikke får de utgiftsdekning. I Danmark arbeides det for at slektsfosterforeldre skal få godtgjøring, noe de til nå ikke har fått. Slike ulikheter er viktige å ha i mente når forskningsresultater fra andre land brukes som grunnlag for å prøve ut og evaluere norske innsatser.

Andelen barn som er i slektsfosterhjem i Norge har vært ganske stabil det siste tiåret. Andelen nye

plasseringer har vært på rundt 35 prosent, mens andelen plassert i løpet av året økte fra 18,4 prosent i 2000 til 23,8 prosent i 2011. I Norge er slektsplasseringer oftere enn vanlige fosterhjems plasseringer hjemlet som hjelpetiltak, jfr. bvl. § 4-4 femte ledd (Havik, 2002, 2007).

Fosterforeldrene utøver da den daglige omsorgen på vegne av barnets foreldre og ikke på vegne av barneverntjenesten, selv om barnevernet har et ansvar for å følge opp plasseringen og sikre at den er til barnets beste. Videre har slektsplasseringer gjerne en mer uavklart tidshorisont. Når tids-horisonten er avklart, er den oftere kortsiktig og sjeldnere langsiktig (Havik, 2002). Oppsummerende kan slektsfosterforeldre sies å utøve fosterforeldreskapet sitt under mer usikre rammer enn vanlige fosterforeldre.

Videre utøver slektsfosterforeldre i Norge ofte sitt fosterforeldreskap med mindre støtte fra barnevernet enn andre fosterforeldre, både når det gjelder oppfølging og forsterkningstiltak (Holtan, 2000; Havik, 2007). Det synes imidlertid å være endringer på gang: fra 2002 til 2011 økte andelen slektsplasseringer som mottok forsterkingstiltak fra 13,7 prosent til 21, 2 prosent⁶. Men også denne andelen er mye lavere enn for vanlige fosterforeldre.

⁶ Se SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken>

Ulikheter mellom slektsfosterforeldre og vanlige fosterforeldre

Studier fra flere land, også fra Norge har vist at slektsfosterforeldre er eldre enn fosterforeldre flest (Holtan, 2000; Havik, 2007). De fleste er barnets besteforeldre, oftest på morssiden. Videre har studier vist at slektsfosterforeldre oftere er enslige, har dårligere helse, lavere utdanning, og svakere økonomi (Winokur, Holtan & Valentine, 2008; Farmer, 2010; O'Brien, 2012). I hvilken grad dette bildet stemmer, vil variere fra land til land og også over tid. I Norge har vanlige fosterfamilier blitt mer like vanlige familier hva gjelder utdanning og inntekt, og slektsfosterforeldre synes å være i ferd med å bli mer like vanlige fosterforeldre (Havik, 2007).

Ulikheter mellom slektsplasserte barn og barn plassert i vanlige fosterhjem

Mange undersøkelser har funnet at barn som blir plassert hos slektninger, tenderer til å være yngre, sjeldnere har store somatiske helseproblemer og sjeldnere store psykososiale vansker (Winokur, Holtan & Valentine, 2008; Knudsen, 2009). Farmer (2009 c) fant imidlertid at likhetene mellom barna var mer fremtredende enn ulikhetene. Hun fant ingen ulikheter når det gjaldt grad av traumatisering før plassering, ei heller når det gjaldt omfang av problemer ved plassering. Oppsummert må det sies at litteraturen ikke er samstemt når det gjelder graden av problembelastning blant barn og unge som blir plassert i slektsfosterhjem, sammenlignet med de som blir plassert i andre fosterhjem.

Mens barna er plassert – tilfredshet, stabilitet og kvalitet

Utgangspunktet for slektsfosterforeldre og andre fosterforeldre kan være ulikt, ved at slektsfosterforeldre i utgangspunktet vil oppleve en forpliktelse – og kjærlighet – til et bestemt barn. Farmer (2009 c) fant at deres erfaringer og følelser i forhold til det å være fosterforeldre kunne være ganske sammensatt. Særlig besteforeldre kunne kjempe med følelser av tap, skam og skyld. De kunne også føle seg sosialt isolert; ikke passet de inn med foreldrene til fosterbarnets venner, ei heller med egne venner som hadde startet et liv uten

omsorg for barn. Havik (2007) fant likevel at slektsfosterforeldre sjeldnere enn vanlige fosterforeldre hadde vurdert å si opp fosterhjemsavtalen. Slektsfosterforeldre kan se ut til å ha mindre kontakt med barnevernet enn øvrige fosterforeldre (Holtan, 2000; Sinclair; 2005). Det ser også ut som om de i større grad kvier seg for å ta kontakt (Farmer, 2009).

For barn i slektsfosterhjem er det særlig to mulige gevinster som har blitt fremholdt. Den ene er at de kan føle seg tryggere på sin plass i familien. Den andre er at de kan oppleve det å være fosterbarn som mindre stigmatiserende. Forskningen gir imidlertid ikke klare svar.

Hvor trygge barna kan føle seg på sin plass i familien blir påvirket av relasjonen mellom barnets foreldre og fosterforeldre. I slektsplasseringer kan relasjonene være vanskeligere. Knudsen (2009) fant at særlig samværsspørsmålet var vanskeligere i slektsplasseringer.

Når det gjelder barns opplevelse av stigmatisering ved å være fosterbarn, fant Burgess et al. (2010) at barna de intervjuet understreket at det å bo hos slekt er det samme som å bo i en hvilken som helst annen familie. På den andre siden fant Farmer et al. (2013) at en tredjedel av barna som bodde hos slekt fortalte at de ble mobbet fordi de ikke bodde hos foreldrene sine.

Oppsummerende peker forskningsresultatene på at de fleste fosterbarn finner seg til rette i fosterhjemmet, enten de bor hos slektninger eller andre som de før ikke kjente og heller ikke visste noe om.

Stabilitet og kvalitet i plasseringene

Flere studier har vist at slektsplasseringer er mer stabile enn vanlige fosterhjemsplasseringer, og at de sjeldnere bryter sammen (f.eks. Winokur, Holtan & Valentine, 2008; Farmer 2009).

Men også dette bildet nyanseres av nyere forskning. Både Lutman, Hunt & Waterhouse (2009) og Farmer (2010) fant at andelen utilsiktede flyttinger var den

«Jeg så raskt at situasjonen for barnet og moren ble vanskelig, og på høsten i 1. klasse tok jeg en «sjefsavgjørelse», uten at det lå noen særlig tanker om hva jeg gikk inn i. Jeg bestemte at jenta inntil videre skulle være hos min kone og meg.».

samme i begge typer fosterhjem. De fant videre at årsakene til utilsiktet flytting fra slektsfosterhjem var de samme som dem man ellers finner: at barna var eldre ved plassering, at de viste problematferd, at fosterforeldrene ikke følte seg forpliktet og at kontakten med foreldrene skjedde uten oppsyn. Studiene fant imidlertid også en tendens til at problematiske plasseringer varte klart lengre når barnet var plassert hos slektninger (se også Farmer, 2010). Farmers (2009 a) forklaring er dels mindre oppfølging fra barnevernet, som derfor ikke hadde god informasjon om vanskene i plasseringen, og dels at slektsfosterforeldre ofte følte en sterk forpliktelse overfor barnet, særlig hvis de var barnets besteforeldre (Farmer 2009 c).

Like viktig som at plasseringer er stabile, er det at plasseringene gir barnet god utviklingstøtte. Både Lutmann, Hunt & Waterhouse (2009) og Farmer (2009 a,b,c) fant at de fleste plasseringene var gode for barna, og at gode plasseringer var like vanlig i slektsfosterhjemmene som i de vanlige. Farmer vurderte at 67 prosent av slektsplasseringene og 73 prosent av de vanlige var gode plasseringer hvor barna viste god utvikling.

Hvordan går det med slektsfosterbarn?

Går det bedre eller dårligere med slektsfosterbarn enn andre fosterbarn? Dette er selvfølgelig et

kjernespørsmål, som forskningen ikke kan gi et entydig svar på. Riktignok har flere undersøkelser funnet at slektsfosterbarn klarer seg bedre (Winokur, Holtan & Valentine, 2008; O'Brien, 2012). Dette forklares gjerne med kombinasjoner av at barna i utgangspunktet hadde mindre vansker, og med at slektsfosterhjemmene gir barna god omsorg – til tross for at slektsfosterforeldrene har dårligere vilkår for sin omsorgsutøvelse.

Bedre utfall er imidlertid ikke funnet i alle undersøkelser. Vi henviser igjen til Farmer (2009 c; 2010) som også når det gjaldt utfall fant at det var likheter heller enn ulikheter som var det fremtredende. To år etter plassering ble tre av fire barn (77 %) vurdert å vise positiv utvikling uansett type fosterhjem.

Avslutning

Dagens forskning viser at slektsplassering stort sett er en god plasseringsform. Men forskningen viser også at slektsplasseringer har sine utfordringer, både med hensyn til de strukturelle rammene rundt dem, og i noen grad også når det gjelder deres kvaliteter. Å plassere hos slektninger kan derfor ikke være et automatisk valg. Vi vil slutte oss til Sinclair (2005) og O'Brien (2012), som begge understreker betydningen av at slektsplasseringer får god og tilpasset støtte.

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø:

SLEKTSKAPSPOSISJONER OG RELASJONENS HISTORIE;

to nyttige begreper i arbeid med slektplasseringer

Ved Amy Holtan, Professor, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø

Når det blir inngått avtale om fosterhjem i slekt, må barnet, foreldre og fosterforeldre reforhandle relasjoner og forpliktelser mellom seg. Samtidig som man møter forventninger om å være slekt og familie, blir man også del av en offentlig virksomhet. Altså må brikkene legges på nytt. I denne artikkelen drøftes den slektsmessige siden ved fosterhjemmet.

Et utgangspunkt når en skal arbeide med en ny familie der det er aktuelt med slektplassering, er at det å inngå avtale om slektsfosterhjem innebærer en ny type familiekonstellasjon. Vanligvis vet de berørte lite om hva de går til; det gjelder for både barnet, foreldrene og slektningene som er tiltenkt rollen som fosterforeldre. I sosiologiske termer sier vi at partene mangler tradisjoner og modeller for hvordan de skal forstå relasjonene til hverandre etter at de er blitt fosterhjem. Det er flere konkurrerende forståelser som kan gi retning for fortolkning av sin nye relasjon og posisjon. For det første kan en forstå fosterhjemmet i lys av kulturelle forestillinger knyttet til *slektskap*. En forståelse i tråd med slektskapslogikk, er at de involverte har forpliktelser overfor hverandre. For det andre kan en forstå fosterhjemmet som *familie* avgrenset til husholdet, som barnet får «medlemskap» i. Fosterforeldrene vil i et slikt tankesett kunne tiltenkes en sterkere relasjon til

barnet, enn den foreldrene har. For det tredje kan en forstå fosterhjemmet som et *barneverntiltak*. Offentlig kontrakt som fosterhjem fremmer forestillinger om fosterforeldrene som oppdragstakere med rettigheter og plikter.

Ofte er en ikke klar over sine forestillinger, før en møter hverdagen. Det kan også forekomme at barnet, foreldrene og fosterforeldre har ulike forestillinger om sin framtidige rolle som slektsfosterhjem. I denne artikkelen retter jeg søkelyset mot det spesielle ved slektskap. Jeg presenterer teorier som er relevante både når en skal vurdere en framtidig plassering og når en skal følge opp en plassering. Teoriene er særlig aktuelle for barn opp til ungdomsalder, der foreldrenes rolle i plasseringen har særlig stor betydning. Artikkelen baserer seg på forskning om slektsfosterhjem ved RKBU Nord over flere år, herunder to doktorgrader (Holtan, 2002; Thørnblad, 2012).

Hva er slektskap?

Et typisk utsagn fra besteforeldre som var blitt fosterforeldre er følgende:

«Jeg har alltid vært der for ungene mine () hvis du er oppegående, så selvfølgelig skal du hjelpe». (mormor).

Sitatet, som er hentet fra min doktorgrads-avhandling (Holtan, 2002), illustrerer forventninger om at besteforeldre stiller opp for barn og barnebarn. Med slekt menes relasjoner som i vid forstand kan tilbakeføres til biologiske bånd eller legale bånd som ekteskap eller adopsjon. Kjernen i slektskapet er mor, far og barn. Ekteskap/ samboerskap og juridiske avtaler binder partene sammen i en relasjon, som det er knyttet sosiale og kulturelle forventninger til. Slektskap er basert på ideen om at slektninger oppfører seg overfor hverandre på bestemte måter. Mødre forholder seg til sine barn på en annen måte enn søsken forholder seg til hverandre. Samtidig er det en stor variasjon i mødres relasjon til sine barn, eller mellom ulike søskenpar.

Slektskapsrelasjoners symbolske betydning er at de inneholder solidaritet. Solidaritet gir retning til forhandlinger om relasjoner, basert på gjensidig tillit, hjelp og støtte. Solidaritet kjennetegnes ved at begge er villige til å gi avkall på noe for den andres skyld. Relasjonen er varig ved at den er uoppsigelig. Her skiller en mellom familiære, *direkte* slektninger og *indirekte* slektsrelasjoner (se neste avsnitt). En datter opphører ikke å være datter, mens relasjonen til en svigerdatter kan opphøre som slektsrelasjon ved skilsmisse. Et fosterbarn opphører ikke å være nevø eller barnebarn etter at en slektsplassering opphører.

Pliktfølelse er et annet viktig kjennetegn ved familiebånd, spesielt mellom nære slektninger: En føler seg bundet til å hjelpe. Plikten til å stille opp ytrer seg som normative retningslinjer for hvordan en skal forhandle om støtte mellom slektninger. Støtte mellom slektninger utarbeides for eksempel ut fra prinsipper om gjensidighet, om at hver voksen trenger rom for uavhengighet, og om at det finnes «en rett tid» i folks liv for å be om eller gi hjelp.

Slektskapsposisjoner

Når du arbeider med slektsplasseringer er det derfor to forhold som er nyttig å sette seg inn i og analysere: Det ene er den formelle *slektskapsposisjonen* som plasseringen bygger på. Det andre er *den konkrete historien* de involverte har hatt over tid.

En måte å analysere slektskapsposisjonen på er å benytte begrepsparet *direkte og indirekte* relasjon (Harris, 1990). Den største forpliktelsen og de største emosjonelle båndene utvikles mellom medlemmer av tidligere eller nåværende familie-gruppe, dvs. de en har vokst opp med. Dette er det vi kaller *direkte* relasjoner. I dagligspråket omtales dette gjerne som «familiære» relasjoner. Når det gjelder slektsplasseringer vil de sterkeste båndene være til foreldrenes søsken, foreldrenes foreldre eller til en egen eldre søster eller bror, som en har bodd sammen med. *Indirekte* relasjoner som i dagligspråket kan omtales som «å være i familie med» kan gjelde både inngiftede eller fjernere relasjoner. Dette er relasjoner der betydningen hovedsakelig er kulturell og ikke følelsesmessig. I vurderingen av slektsplasseringen må barnevern-arbeideren undersøke og vurdere hvilken betydning hver av foreldrene har for barnet og den rolle de forventes å ha i framtiden. En forelder som har hatt nær kontakt med barnet og tenker seg en fortsatt

sentral rolle etter plassering, vil vanligvis oppleve plasseringen som familiær, der barnet plasseres hos dennes direkte slektskapsrelasjoner (fortrinnsvis hos egne foreldre eller hos en søster).

Fordi kjønn fortsatt har en betydning ved omsorgs-ansvar for barn, er det mer sannsynlig at mor vil ha mer samvær enn far. Nesten alle mødre (92 %) hadde samvær med barnet. Av fedrene hadde 67 % samvær. Mødrene hadde også hyppigere samvær enn fedrene (Holtan, 2002). Fortsatt er det vanligst at det er fostermoren som representerer foster-familien og at det er barnets mor hun i første rekke forholder seg til. Poenget er at barnevernet må analysere relasjonen mellom de mest sentrale personene i den aktuelle plasseringen. For eksempel: der barnet plasseres hos mors bror, vil det være en indirekte slektskapsrelasjon mellom mor og fostermor. De vil være svigerinner. Der barnet plasseres i fars familie vil det likeledes være en indirekte slektskapsrelasjon mellom mor og begge fosterforeldrene (svigerfamilie). I tilfeller der barnets mor har hatt minimal kontakt med barnets familie på farssiden, kan hun oppleve fosterforeldrene som fremmede. For fedre vil relasjonen til fosterforeldre på morssiden likeledes ha karakter fra indirekte slektskap til mer perifere relasjoner. Eksempelene illustrerer hvor ulike plasseringene hos slekt kan arte seg.

Der barnet plasseres i fars familie, er samværet tettere mellom far og barn. En grunn kan være at far også før plassering hadde en nær relasjon til barnet. En annen grunn kan være at det kan ligge bedre til rette for samvær i de tilfeller der det hersker en god relasjon mellom fosterforeldre og foreldren(e) før plassering.

Relasjonens historie

Når en skal vurdere en aktuell slektsplassering må en ha kjennskap til den aktuelle historien mellom de involverte. I en søskenflokk kan det være store variasjoner mellom hvem som hjelper hvem og hvordan relasjonene oppleves. Hjelp innen slekten er et tema for forhandlinger om *når* det skal gis, *av hvem*, *for hvor lenge* og *på hvilken måte* (Finch, 1989). En mor forutsetter ikke at broren hennes skal ta seg av barnet hennes i ukevis bare fordi han

er bror. Han er *hennes* bror, og *deres* forhold har en fortid, en nåtid og ei framtid som vil kunne påvirkes av om hun ber han om hjelp.

Å være den som hjelper en annen innenfor et slektsnettverk, er vanligvis et resultat av tidligere handlinger (Finch, 1989; Holtan, 2002). Når en har forpliktet seg i fortida har dette betydning for mulige handlingsvalg i framtida. Over tid utøver personer en rekke handlinger som personene rundt kan forvente og dels forutse. Et mønster av tidligere hjelp kan forklare hvorfor akkurat denne personen i den aktuelle familien er den som vil ta seg av barnet. På et tidspunkt kan det oppleves nesten umulig å si nei til neste trinn, dersom et barn en tidligere har tatt seg mye av, trenger en som fosterforeldre.

Jo nærmere slektskapsposisjon, jo større forpliktelse, vanskeligere å komme unna, mindre mulighet til forhandling, og jo større blir sank-sjonene dersom en ikke innfrir forventningene. Også her blir kjønn en viktig dimensjon. Forventninger til kvinners involvering og bidrag, særlig knyttet til personlig hjelp og omsorg, er større enn forventninger til at menn skal gi slik støtte. Når det er nære bånd mellom fjerne slektninger framtrer disse ofte som resultat av personlige valg fordi en kommer godt ut av det med hverandre, eller fordi en mener en har fordeler av relasjonen. Når en har utviklet et positivt samspills-mønster av støtte ser det ut som dette holder over tid (Thørnblad & Holtan, 2011).

En offensiv politikk som etterspør private forpliktelser, kan legge press på og privatisere oppgaver som nettverket selv ikke finner naturlig å påta seg. Selv om en er i slekt, er det ikke automatikk i at båndene oppleves tette og nære, og kan romme en forpliktelse som det å bli fosterforeldre innebærer. Slektsfosterhjem er et krevende prosjekt både for giver og mottaker. Bruk av slekt i tilfeller der en ikke opplever reelt valg, kan gi belastninger for både barn og voksne. Det kan få betydning for omsorgen for barn, dersom fosterforeldrene opplever press på at de bør stille opp, uten tilstrekkelig mulighet til å ta et selv-stendig valg. Hva som skjer med slektsplasseringer

der fosterforeldre og foreldre/barn har hatt lite med hverandre å gjøre før plassering, trengs det mer forskning om. Grunnlaget for hjelp er vanligvis en følge av beslutninger tatt tidligere. Når barnevernet kommer på banen i en slektplassering kommer de inn på et tidspunkt i en historie som har vart over tid, og der de berørte har forventninger til hvordan framtiden skal være.

Nettverk

Slektskap innbefatter nettverk. Å ha relasjon til et medlem i et nettverk gir tilgang til informasjon som flyter i nettverket. Informasjonsflyt mellom medlemmer er av stor betydning for tilhørighet. Ved en slektplassering kan personer bli berørt og relasjoner satt i spill langt utover de som barnevernet har oversikt over. Det vil være vanskelig for slekt å opprettholde en positiv relasjon til noen som det øvrige nettverk støter ut. Likeledes vil det være vanskeligere å oppheve bånd mellom to i en dyade, der nettverket er tett. Noen fosterbarn opplever at nære slektninger bryter kontakten med hverandre som følge av at de ikke klarer å forholde seg til vanskelighetene av å ha ansvar for et barn i fellesskap. Det ligger da trolig en smertefull prosess til grunn, der omkostningene kan være høye for personer i nettverket.

Forhandlinger om relasjoner i en dyade vil skje i forhandlinger med de øvrige i nettverket. I noen nettverk vil øvrige slektninger involvere seg og søke å binde partene sammen. Dette kan være en av grunnene til at slektplasseringer er stabile.

Barnevernets rolle

Barnevernet har makt til å ta beslutninger overfor foreldre og fosterforeldre i en rekke spørsmål om daglig omsorg i de tilfeller der barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet. I oppfølging av fosterhjems plasseringer bør barnevernet være lydhør for slektens måte å forstå sin situasjon på og motvirke at de blir oppfattet som en kontrollør og formynder, som familien trekker seg bort fra. Dersom familien på et tidspunkt har behov for hjelp, vil barrieren mot å

kontakte barnevernet trolig være høy. Barnevernet bør også være seg bevisst sin rolle som «buffer», det vil si bidra til å «løfte» konflikter ut av familien og arbeide for dialog mellom partene. Barnevernets inntreden kan da gjøre noe med den indre balansen mellom slektningene ved at foreldre og fosterforeldre blir mindre avhengige av hverandre. Slik vil private forhold kunne skånes for vanskelige beslutninger som kan rukke ved samholdet. Foreldre og fosterforeldre kan da samhandle via barnevernet.

En viktig lærdom fra forskningsprosjektet ved RKBU Nord: *Utfall og opplevelse av fosterhjemstiltak*, er den betydning respekt og tillit mellom fosterforeldre og foreldre har for barnets trivsel og for stabilitet i fosterhjemmet. Andersson (2005) finner tilsvarende i sin forskning. En stor utfordring for barnevernet er å legge til rette for relasjonsbygging mellom foreldre og fosterforeldre i alle typer fosterhjemsarbeid. Slik kompenserer de uformelle strukturene for svakhetene i fosterhjemsordningen. Fosterhjemskontrakten er en avtale som kan sies opp, med den usikkerhet det innebærer. Utfordringen er å bidra til en livsform i fosterhjemmet som alle involverte lever bra med. Når de voksne som er viktige for barnet utvikler et støttende samarbeid, bidrar det til større stabilitet og forutsigbarhet for barnet.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL

- Ta utgangspunkt i en tenkt sak: Hvem av foreldrene er «til stede» i barnets liv?
- Hva er slektskapsforholdet mellom tilstedeværende foreldre og fosterforeldre(ne)?
- Hva karakteriserer tidligere innhold i relasjonen (grad av solidaritet)?

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø:

Fra oppvekst hos **SLEKTNINGER** - til slektsfosterhjem

Ved Renee Thørnblad, Forsker, ph.d,
Regionalt kunnskapssenter for barn og unge i Nord (RKBU), Universitetet i Tromsø

Oppvekst hos slektninger er en praksisform med lange tradisjoner i den private sfære i vårt samfunn. Innen offentlig barnevern er dette imidlertid en relativt ny tiltaksform, og i et barnevernhistorisk perspektiv har det vært skepsis mot denne type plasseringer. I denne artikkelen ses slektsfosterhjem i lys av endringer i barnevernets prioriteringer. Fosterbarns egne erfaringer fra slektsfosterhjem, deres familieforståelser og involvering i egen barnevernssak løftes fram og diskuteres.

Artikkelen skrives med utgangspunkt i doktorgradsavhandlingen *Slektsfosterhjem – offentlig tiltak i private hjem (2011)*. Avhandlingen baserer seg i hovedsak på intervju med personer over 18 år som har hatt hele eller store deler av sin oppvekst i slektsfosterhjem. I disse intervjuene var deres opplevelse av familie et sentralt tema (Thørnblad og Holtan, 2011). Avhandlingen består også av dokumentanalyse av høringsuttalelser til nye forskrifter for fosterhjem (Thørnblad, 2009). Det var høringsinstanser som uttalte seg om barnets beste ved valg av familier som fosterhjem som ble analysert, og et av temaene i dokumentanalysen var familieforståelser.

Prioritering av fosterhjem og slektsfosterhjem

Nye forskrifter om fosterhjem fra 2004 i Lov om Barneverntjenester markerte et vendepunkt i forhold til offentlige myndigheters holdning til og bruk av slektsfosterhjem. Her slås det fast i § 4, at: «Barneverntjenesten skal alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem.» Dette betyr at barnets familie, slekt eller nettverk betraktes som mulig plasseringssted og prioriteres dersom kravene til tilfredsstillende omsorg kan oppfylles. Denne vesentlige endringen innebærer en sterkere ressursorientering i vurdering av slekt og nettverk i barnevernkontekster.

Det er både en barnevernfaglig og en politisk målsetting at barn som det offentlige har omsorgen for fortrinnsvis skal vokse opp i fosterhjem og ikke på barneverninstitusjon. Et resultat av denne satsningen er differensiering og utvidelse av fosterhjemsinstitusjonen. Dette ser vi i dag ved at det er en betydelig variasjon av typer fosterhjem som benyttes. Slektsfosterhjem og fosterhjem i barnets nettverk kan ses som en del av utvidelsen av varianter av fosterhjem.

Antallet barn som bor i fosterhjem i slekt har økt betraktelig de siste årene og i barnevernpolitiske føringer satses det på at denne tendensen skal styrkes. Dette gjøres blant annet gjennom utprøving av familierådmodellen i barnevernsaker der flytting til fosterhjem er aktuelt. En av målsettingene er å rekruttere flere fosterhjem i barnets slekt eller nettverk.

Ressursorientering og institusjonalisering av slektsfosterhjem

Hva ligger til grunn for at oppvekst hos slekt og nettverk ikke bare er blitt institusjonalisert, men også prioriteres ved fosterhjemsplassing? Endringer på ulike nivåer, som økt behov for fosterhjem, nye faglige perspektiver og prioriteringer, og sterkere familieorientering er eksempler på betydningsfulle faktorer.

Det økende behovet for fosterhjem har bidratt til et utvidet fokus når nye fosterhjem skal rekrutteres. Også holdningsendringer overfor hjelpetrengende grupper, endrede faglige perspektiver og ny kunnskap innen velferdstjenester om hva som er til hjelp og skaper positiv utvikling, har bidratt til endret syn på slektsfosterhjem. Dette omtales gjerne som en dreining fra et for ensidig problemfokus til en ressursorientering. Denne dreiningen innebærer nyanseringer når for eksempel en families ressurser og hjelpebehov skal vurderes. Barnevernfaglig gir dette føringer for at brukere og klienter i større grad kan involveres i beslutningsprosesser, gis innflytelse over tiltak som iverksettes og i større grad deltar og tar ansvar. Begrepsmessig relateres dette gjerne til brukermedvirkning og myndiggjøring (empowerment). Samlet har dette medvirket til at slektninger i dag har et langt mer positivt utgangspunkt når potensielle fosterforeldre skal vurderes av barnevernet.

Ulike familieformer, normale familieliv

«I mine øyne er det ikke noe problem å være fosterbarn. Men mormor er mormor, mamma er mamma. (.) Det er ikke noe annet enn å være et vanlig barn i en vanlig familie. Jeg har vokst opp som enebarn.» (Jente 20)

I våre studier ser vi at oppfatninger og opplevelse av normalitet i familiesituasjonen holdes fram som vesentlig for valg av fosterhjem. Dette gjelder både når fagpersoner (i høringsuttalelser) begrunner sine prioriteringer ved valg av fosterfamilie, og i unge voksne fosterbarns beskrivelse av egen oppvekst. Men hva forstår vi med «normal» eller «vanlig» familiesituasjon? Kjernefamilien hvor barn bor sammen med sine foreldre og søsken er den vanligste familieformen, og den formen som har

«I mine øyne er det ikke noe problem å være fosterbarn. Men mormor er mormor, mamma er mamma. (.) Det er ikke noe annet enn å være et vanlig barn i en vanlig familie. Jeg har vokst opp som enebarn.» (Jente 20).

den sterkeste posisjonen som familiemodell i vårt samfunn. Parallelt lever imidlertid så store deler av befolkningen i forskjellige varianter av familie, at disse også kan betraktes som *vanlige* familieformer.

I vår studie ser vi at denne variasjonen avspeiles i den forstand at det er ulike vektlegginger av hva som gjør at familieformer betegnes som normale eller alminnelige. I høringsuttalelsene i forkant av forskriftsendringene i 2004 var det mange som la vekt på at barn under offentlig omsorg burde oppleve å vokse opp i *en normal familie*. For flere innebar dette prioriteringer av fosterhjem i tradisjonelle kjernefamilier. Andre la større vekt på relasjoner basert på biologisk slektskap som en vesentlig faktor for barns opplevelse av normal familiesituasjon. En tredje variant var at det ikke ble lagt vekt på familiestruktur eller slektskap, men på vurderinger av kvaliteten i den enkelte konkrete relasjonen mellom en voksen omsorgsgiver og et barn.

Til forskjell fra mange av høringsinstansene som så på familiens struktur som betydningsfull for opplevelse av normalitet, var dette nedtonet hos fosterbarna vi intervjuet. Når tidligere fosterbarn som hadde hatt det meste eller hele sin oppvekst i slektsfosterhjem omtalte sin familiesituasjon som normal eller vanlig så var det ikke familiens struktur det ble lagt vekt på, men *familielivet*. Det vil si deres opplevelse av å leve et alminnelig hverdagsliv, med vanlige gjøremål og aktiviteter. Normaliteten var knyttet til at de hadde en normal omsorgssituasjon selv om dette ansvaret ble ivaretatt av andre enn foreldrene (som oftest besteforeldre). Slik kunne deres familiesituasjon betraktes som *en vanlig familie* blant andre vanlige familier:

«Men det har vært helt normalt for meg å bo hos mormor, liksom. Ikke vært noe sånn at jeg tenker over at jeg er fosterbarn og jeg bor ikke slik som alle andre barn. () jeg kjenner jo ikke til noe annet» (Jente 20).

Varighet (i omsorgsplasseringen) og kontinuitet (i sosiale og familiære relasjoner) var også faktorer som bidro til opplevelsen av normalitet. Det vil si at familiesituasjonen ble opplevd som normal fordi det «alltid hadde vært slik». Dermed var det heller ikke noe som omgivelsene stilte spørsmål ved. Dette gjaldt de som hadde bodd hos besteforeldre mer eller mindre hele livet, dvs. også før formaliseringen til fosterhjem. Der fosterhjems plasseringen skjedde senere var bildet mer sammensatt. Hos disse fosterbarna var deres beskrivelser og forståelse av familie langt mer farget av tapsopplevelser og utenforskap.

Oppvekst i slekt/slektsfosterhjem – familiemedlem eller klient i barnevernet?

Variasjonen i fosterbarnas erfaringer og vurderinger kom også til uttrykk når relasjonen til barnevernet beskrives (Thørnblad og Holtan, 2011). De som hadde hatt en stabil oppvekstsituasjon hos besteforeldre fra ung alder la ofte lite vekt på sin formelle status som fosterbarn og nedtonet barnevernets posisjon. Det vesentlige var relasjonene i familien, ikke formelle forhold for eksempel knyttet til fosterhjemskontrakten. Fosterbarn som hadde en senere plassering eller som hadde opplevd mindre kontinuitet i sin omsorgssituasjon, hadde et større fokus på sin fosterbarnstatus. De la også mer vekt på barnevernets betydning og sitt eget forhold til barnevernet. Enkelte av disse ga uttrykk for en klarere klientrolle.

Forholdet mellom privat og offentlig sfære

Etablering av fosterhjem innebærer en offentlig regulering og kontroll av den private sfære. Dette formaliseres gjennom fosterhjemskontrakter. Det særegne med slektsfosterhjem er at etableringen baseres på allerede etablerte relasjoner. Familielivet i privatsfæren er basert på andre logikker, verdier eller handlingsgrunnlag enn profesjonelt omsorgsarbeid. Slektsfosterhjemmet kan ses som en arena hvor disse motstridende verdier og idealer møtes eller konfronteres. Familielivet og de personlige relasjonene, som er grunnlaget for fosterhjemsetableringen i slekt, representerer det personlige (emosjonelle, varig, gjensidig, nære,

«Jeg var aldri i tvil om at jeg skulle la Nicolai vokse opp hos meg, det var en selvfølge. Men jeg valgte likevel å gå noen runder med meg selv. Siden jeg var blitt alene et år i forveien var det jo bare opp til meg. Jeg rådførte meg med fire venninner, de var delte i sin oppfatning, to var positive og to var skeptiske. Da jeg tok det opp med jentene mine som da var 11, 13 og 15, var de kun positive: «klart det mamma, han er jo søskenbarnet vårt!».

uformelle). I kontraktsforholdet til barnevernet inngår et profesjonelt handlingsgrunnlag (rasjonelt, midlertidig, distansert, forskningsbasert). Det er også en utfordring at det er et asymmetrisk maktforhold mellom disse handlingsgrunnlagene – det vil si at de profesjonelle logikkene er overordnet det private i denne sammenhengen.

I forsøk på å begrepsfeste det motsetningsfylte og til dels paradoksale ved handlingsgrunnlaget i slektsbaserte fosterhjem kan begrepet «velferds-hybrid» benyttes. Det vil si at det er uklare grenser og ansvarsforhold mellom privat og offentlig sfære og at dette gjerne overlapper. Dette kan skape utfordringer både for saksbehandlere og for barnets slektninger som skal være fosterforeldre.

Fosterbarns involvering og deltakelse i egen barnevernssak

Barn som mottar tjenester og tiltak fra barnevernet har en rett til informasjon og innflytelse i egen barnevernssak. Barn har ulike ønsker og behov for egen involvering, deltakelse og medbestemmelse. For fosterbarn vil for eksempel den enkeltes plasseringshistorie og hvordan livet i fosterfamilien oppleves, påvirke fosterbarnets ønsker og behov for egen deltakelse.

I vår studie så vi at fosterbarn i slektsfosterhjem inntok ulike posisjoner overfor barnevernet (Thørnblad og Holtan, 2011b, 2012). Dette var

særlig knyttet til hvor tidlig de flyttet i fosterhjem, hvorvidt det hadde vært stabilitet i omsorgssituasjonen og om de så fosterfamilien som sin familie. Det kan også antas at fosterforeldrenes oppdragerstil og holdninger til deltakelse har betydning for fosterbarnets involvering i egen barnevernssak. Hvorvidt fosterforeldrene var av den oppfatning at det var til barnets beste å involveres i samarbeidet med barnevernet, eller om de tvert imot mente at dette var noe fosterbarnet burde skjermes mot, bidro til variasjoner i omfang og type kontakt mellom barnevernet og fosterbarnet.

Fosterbarna vi intervjuet hadde ulike beskrivelser av sin egen rolle i forhold til barnevernet. Noen beskrev en opplevelse av likeverd i forhold til barnevernet. Andre inntok en rolle som pragmatisk mottaker av tjenester de selv ønsket. For enkelte var kontakten med barnevernet redusert til formelle forpliktelse. En siste kategori var de fosterbarna som ga uttrykk for å være maktesløse offer for barnevernets myndighetsutøvelse. Omfang av kontakt mellom barn i slektsfosterhjem og barnevern så ikke ut til å være vesentlig for hvorvidt framstillingene av forholdet hadde en positiv eller negativ betoning. Dette peker mot at barns rett til deltakelse også må betraktes som rett til innflytelser med hensyn til hva deltakelse skal innebære både i omfang og innhold.

Ved Marianne Skytte, Lektor,
Institutt for sociologi og sosialt
arbejde, Aalborg Universitet -Cph

Aalborg Universitet -Cph:

KULTURUTFORDRINGER

setter barnevernets generelle utfordringer på
spissen

Når det er interessant å se på de spesielle utfordringene som oppstår i møtet mellom barnevernet og innbyggere med minoritetsetnisk bakgrunn, er det fordi mange av de generelle utfordringene i barnevernsarbeidet blir satt helt på spissen.

De fleste barn og unge i Norge vokser opp uten å komme i kontakt med barnevernet. De barn og unge, som i løpet av oppveksten kommer i kontakt med barneverntjenesten, har til felles at de lever i familier som er i en minoritetsposisjon: deres omsorgspraksis vurderes ikke som å leve opp til dagens (norske) krav til hva som er en god nok barndom og godt nok familieliv. Barnevernet arbeider på den måten generelt med barn og familier som er i en minoritetsposisjon. Når det er interessant å se på de spesielle utfordringer som oppstår i barnevernets møte med innbyggere med en minoritetsetnisk bakgrunn, er det fordi mange av de generelle utfordringer i barnevernsarbeidet blir satt helt på spissen.

Flere undersøkelser har vist at barnevernets arbeid med barn med minoritetsetnisk bakgrunn er preget av en assimilerende holdning. Hensynet til det unike barn og dets spesifikke tilhørighet til familien vektlegges i mindre grad enn fornorskingen av barnet. Denne artikkelen starter derfor med å se på barnevernets menneskerettslige forpliktelse til å ta hensyn til barnets religiøse, språklige og etniske bakgrunn. Deretter vil jeg argumentere for nødvendigheten av å ha en kontekstuell kulturoppfatning i refleksjoner rundt valg av fosterhjem. Hovedargumentet er at det er prinsipielt sterke folkerettslige og barnevernfaglige argumenter for å velge slekts- eller nettverks plassering av barn med minoritetsbakgrunn.

Dilemmaet mellom likebehandling og særbehandling

Generelt arbeider barnevernet med dilemmaet mellom likebehandling og særbehandling. Når vi arbeider med innsatser for utsatte barn og ungdom, herunder fosterhjems plasseringer, skal vi alltid reflektere over hvordan et gitt tiltak vil styrke barnets evner til å handle på nivå med et hvilket

som helst annet barn i Norge. Vi skal altså likebehandle barnet og anerkjenne det som et hvilket som helst annet barn i Norge. Samtidig skal vi reflektere over hvordan den gitte innsatsen kan bidra til at barnet opplever å bli anerkjent som et unikt individ og medlem av en spesifikk familie. Vi skal altså også særbehandle barnet. Dette er et dilemma mellom to motstridende hensyn som er gjenkjennelige for fagpersoner innen alt sosialt og pedagogisk arbeid. Men dilemmaet blir tydeligere og mere utfordrende når det gjelder det mest inngripende arbeidet med barn, nemlig ved fosterhjems plasseringer. Undersøkelser viser at hensynet til likebehandling ikke volder problemer for barnevernsarbeidere. Ingen stiller spørsmålsteget ved at et barn skal plasseres i en fosterfamilie der det får muligheten til å utvikle de språklige, kulturelle og sosiale evnene som behøves for å inngå som medlemmer i et norsk lokalmiljø og majoritetssamfunn som helhet. Men utfordringene for barnevernsarbeidere består i «å gå på to bein» og samtidig ta hensyn til barnet som en unik person med en spesifikk livshistorie og til barnets spesifikke familierelasjoner (bl.a. Skytte, 2002; Egelund, Hestbæk & Andersen 2004; Hofman, 2010).

Arbeidet med dette dilemmaet er en utfordring uansett barnets etniske, religiøse og språklige bakgrunn. Dersom en familie hjemme snakker nynorsk, kan det tenkes å ha betydning for både barn og familie om barnet plasseres i en fosterfamilie som snakker bokmål? På samme måte vil det ha betydning for en familie som har en nær tilhørighet til pinsemisjonen, om barnet plasseres i et ikke-religiøst fosterhjem. Og utfordringene blir bare større om det både er etniske, religiøse og språklige forskjeller mellom barnets familie og fosterfamilien.

Stortingsmelding og folkerett med relasjon til plasseringer i fosterhjem

Det har alltid bodd mennesker med forskjellige kulturelle, religiøse og språklige bakgrunner i Norge. Grupper med langvarig tilknytning til landet defineres som nasjonale minoriteter. I Norge er dette kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, rom (sigøynere) og romanifolk/tatere. I Norge er disse folkegruppene særlig beskyttet av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Minoritetsspråkpakten.

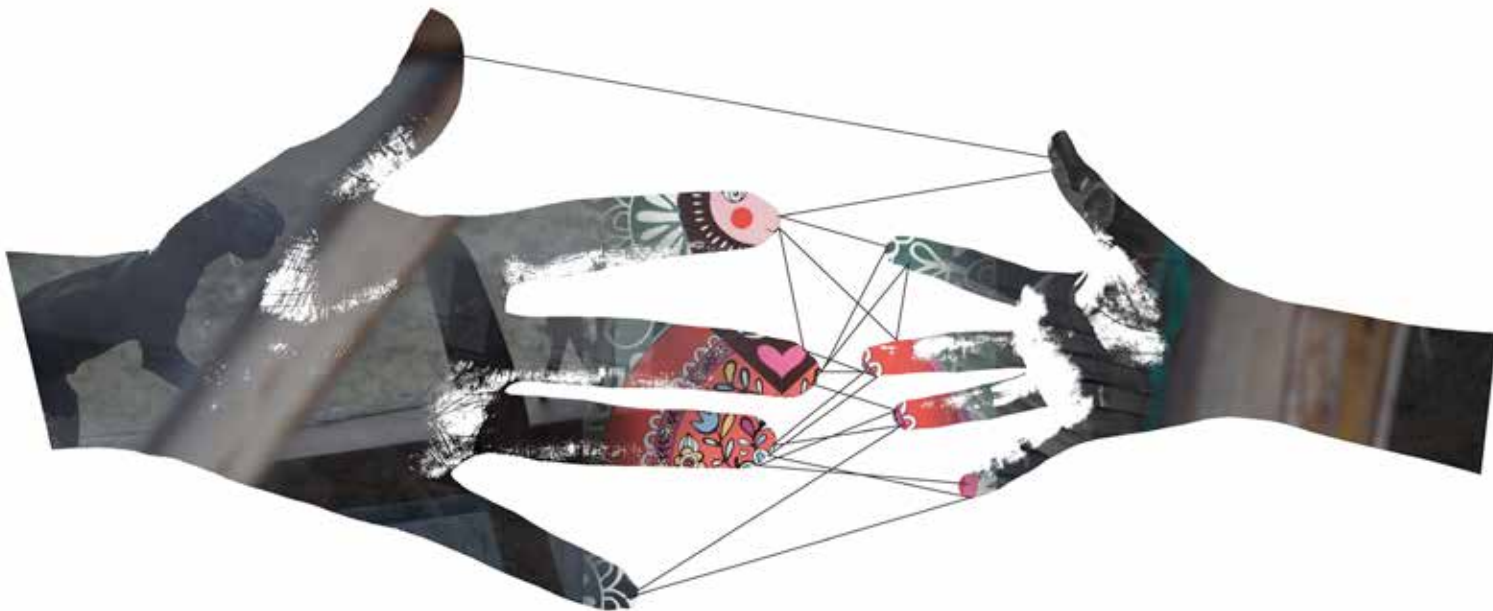
Et sentralt dokument i norsk integreringspolitikk er Stortingsmelding nr. 15 (2000-2001) 'Nasjonale minoriteter i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar', der det i punkt 1.1 angis at «Meldinga drøfter ikkje politikken overfor samane, og ho tek heller ikkje opp politikken overfor nyare innvandrargrupper eller innvandringspolitikken. Ho tek likevel opp ein del generelle minoritetspolitiske spørsmål og får såleis konsekvensar for heile det feltet vi kallar politikk for eit kulturelt mangfaldig samfunn.»

Den etniske sammensetningen av den norske befolkning har endret seg de siste 40 årene. Mennesker fra land både i og utenfor Europa har i større grad enn tidligere søkt til Norge, dels for å få asyl og dels for å arbeide og leve her. I 2012 er 12,6 % av alle borgere mellom 0 - 19 år i Norge innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre (ssb.no.statistikbanken). Stortingsmeldingen gjelder også for disse nyere innvandrergruppene. I Stortingsmeldingens punkt 1.2 redegjøres det for at politikken for et kulturelt mangfoldig Norge blant annet har som utgangspunkt, at «Kulturelt mangfald er ein rikdom for fellesskapet. Alle, uansett bakgrunn, skal ha like høve, rettar og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressursar. Rasisme og diskriminering er i strid med dei grunnleggjande verdiane våre og må motarbeidast

aktivt.(...) Nokre verdiar og premissar, som respekten for menneskerettane og grunnleggjande demokratiske prinsipp, må vere felles for alle i Noreg. Alle har rett til å skape sin eigen identitet, og alle med tilknytning til ein minoritet skal sjølv få avgjere å bli behandla som tilhøyrande ein nasjonal minoritet eller ikkje.»

Samtidig tas det i Stortingsmeldingens punkt 1.2 avstand fra tidligere fornorskingspolitikk: «Regjeringa vil arbeide for eit samfunn som fremmar dei føresetnadene som er nødvendige for at personar som tilhøyrer minoritetar skal kunne uttrykkje, halde oppe og vidareutvikle sin identitet, både innanfor si eiga gruppe og i møte med resten av samfunnet. ... Regjeringa seier seg òg lei for den fornorskingspolitikken som har råka alle dei nasjonale minoritetane, og vil på staten sine vegner be om orsaking for den måten minoritetane er blitt behandla på.»

Og i punkt 1.6.9 angis det at «Norsk helse- og sosialpolitikk byggjer på at alle brukarar har same rett til å bli møtt med respekt for sin livssituasjon og kulturelle bakgrunn.» Det legges på den måten vekt på anerkjennelse av personen som et unikt individ og medlem av en spesifikk familie. Denne vektingen bygger på flere menneskerettighetskonvensjoner. I FNs konvensjon om Sivile og Politiske rettigheter, som ble ratifisert av Norge i 1972, heter det i artikkel 27: «I de stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke nektes retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.» I Barnekonvensjonens artikkel 30 er det presisert at dette også gjelder for barn.

Denne artikkelen må i følge FNs menneskerettighetskomité og FNs barnekomité tolkes slik at staten anerkjenner at barn har en positiv rett til sin kultur, religion og språk. De kan også kreve at denne retten ikke skal nektes (Hofman, 2010: 81-82). I forlengelse av dette lyder Barnekonvensjonens artikkel 20,3 «Når løsninger overveies (for plassering av barn utenfor hjemmet – ms), skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.» Denne ordlyden er gjentatt i barnevernlovens § 4-15.

Sanne Hofman oppsummerer sin grundige juridiske utredning med å konstatere at: «... barnets kulturelle bakgrunn (skal) ha stor vekt i barnets beste-vurderingen når barnet skal plasseres utenfor familien. Bare når det ikke er til dette enkelte barnets beste å plassere det innenfor dets egen kultur, kan en se bort fra dette.» (Hofman, 2010:70).

Kulturoppfatninger

Menneskerettslig er det altså fokus på at barnevernet skal jobbe anerkjennende i forhold til et barns kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn. Det er imidlertid vesentlig at man er oppmerksom på at det i menneskerettighetserklæringer jobbes ut fra et ganske essensialistisk kulturbegrep. Det snakkes om kultur som avgrensede, lukkede universer med sett av verdier og tradisjoner som mer eller mindre statisk videreføres fra generasjon til generasjon. Og som om et barns eller en families kultur er en gitt og fast størrelse som kan beskrives på gyldig vis til bruk i beslutninger omkring familiens liv i forskjellige sammenhenger.

Innenfor samfunnsvitenskapen har man i dag gått bort fra et slikt essensialistisk kulturbegrep. Kultur forstås i stedet som et kontekstuellet og komplekst fenomen. Fokus er på hvordan kultur skapes, forhandles, fortolkes og brukes av mennesker i interaksjon (samhandling) i hverdagen. Med en kontekstuell kulturforståelse kan man for

«... barnets kulturelle bakgrunn (skal) ha stor vekt i barnets beste-vurderingen når barnet skal plasseres utenfor familien. Bare når det ikke er til dette enkelte barnets beste å plassere det innenfor dets egen kultur, kan en se bort fra dette.» (Hofman 2010:70).

eksempel bli oppmerksom på at det kan være store kulturforskjeller mellom mennesker som omtaler seg som afghanere. Alder, klasse, kjønn, religiøs overbevisning, samt spesifikke normer og verdier kan variere selv om man tilhører samme folkegruppe eller har felles landbakgrunn. Mye av det som oppfattes som «spesifikke kulturtrekk» ved et menneske som har kommet til Norge som innvandrere eller flyktning, har dessuten blitt utviklet og fortsetter å utvikles i samspill med de konkrete lokalsamfunnene som de enkelte innbyggerne inngår i. Slik sett blir de konkrete vilkårene for inkludering i det enkelte lokalsamfunnet, innenfor den kontekstuelle kulturforståelsen, oppfattet som avgjørende faktorer i analysen av menneskers valg av identitetsmarkører, samt av den enkeltes hverdagsliv (Skytte, 2008).

Ut fra en kontekstuell kulturforståelse vil man derfor være skeptisk til ideer om etnisk matching av fosterbarn og fosterfamilie, fordi det er en fare for at man ut fra enkle parametere som opprinnelsesland matcher barn og familier.

Altså vil man ikke uten videre tenke at barn fra Afghanistan skal plasseres i afghanske fosterfamilier. Mennesker med slektslinjer til Afghanistan kan definere seg som tilhørende forskjellige etniske grupper, de kan ha forskjellige religiøse tilknytninger, snakke forskjellig språk og ha ulike klassespesifikke normer og verdier. Når man ved plassering av et konkret barn utenfor hjemmet ønsker å skape kontinuitet i forhold til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, er det derfor et stort poeng å søke etter egnede fosterhjem i det spesifikke barns egen slekt og nettverk.

Slekt og nettverkplassering

Det helt unike ved slektsplasseringer av barn som har vokst opp i minoritetsspråklige familier er at man har mulighet til å sikre at barnet, parallelt med sin norske språkutvikling, også får mulighet til å utvikle sitt morsmål under plasseringen. Oftest vil vi også ved slektsplasseringer kunne sikre kontinuitet knyttet til barnets etniske og religiøse bakgrunn. Vi vil altså kunne sikre respekt for barnets rett til familieliv også under plasseringen, i tråd med det vi er forpliktet til i henhold til Den europeiske Menneskerettighetskonvensjons artikkel 8, stk. 1.

Nå er det selvfølgelig ikke alltid sånn at mennesker som er i slekt tilhører samme religiøse samfunn eller har samme verdimeslige orienteringer. Man må alltid i arbeidet med den konkrete matching undersøke opplevelsen av disse forholdene både hos barnet, dets foreldre og de påtenkte fosterforeldre. På samme måte må man være oppmerksom på at mennesker som er velintegrerte i det norske samfunn og til fulle behersker norsk språk, ikke nødvendigvis har en god kommunikativ kompetanse på sine (foreldres) morsmål. Det er selvfølgelig vesentlig at de kommende fosterforeldre er så kompetente i norsk at de uten større vanskeligheter kan samarbeide med myndighetene. Et vesentlig poeng i forhold til fosterbarnets beste er dessuten at fosterforeldrene kan skape kontinuitet omkring barnets morsmål, så barnet fortsatt kan utvikle kommunikative evner til også å inngå i sin familie og i dens slektsnettverk. Forskning viser da også generelt at barn som er slektsplasserte har signifikant mer kontakt med både deres foreldre og utvidet familie, som tanter, onkler og søskenbarn enn barn som ikke er slektsplasserte (bl.a. Farmer et al, 2008).

«Nå har vi vært fosterforeldre til barnebarnet vårt i over 12 år. Erfaringen er den at som besteforeldre har vi vel en sterkere tilknytning til barnet enn fremmede fosterforeldre ellers har i starten».

Æresbegreper

I debatten om plassering av barn med minoritetsetnisk bakgrunn nevnes ære ofte som et spesifikt mellomøstlig fenomen. Den norske barnevernsforsker Edgar Marthinsen (2003: 480) har på bakgrunn av intervju med - vel å merke etnisk norske - foreldre skrevet om hvordan foreldreskapets symbolske verdi blir større jo mer marginalisert og ekskludert en forelder opplever å være på andre livsområder. På den måten kan foreldreskap bli avgjørende for den enkelte forelders positive selvilde. De sosiale myndighetenes plassering av et barn utenfor hjemmet påvirker ikke bare barnets foreldre, men også foreldrenes familier. En hel families sosiale kapital kan dermed bli satt på spill når en person i familien får barnet sitt plassert utenfor hjemmet. Gjennom plasseringen påfører forelderen både seg selv og familien skam. Familien vil kanskje støtte forelderen i at de sosiale myndighetenes avgjørelse om plasseringen av barnet var feil. De faktiske forholdene - nemlig at barnet er plassert - avgjør likevel omgivelsenes syn på foreldrene som individer. Fordi det særlig er slik at barnet sosialt sett er det som gir symbolet «mor» styrke, blir morsrollen truet når barnet blir fjernet.

Marthinsens fremstilling av situasjonen til etnisk norske foreldre til barn som er plassert tilsvarer de familiemessige situasjonene som flere av de

minoritetsetniske foreldrene fortalte om i Møller og Skyttes undersøkelse (2004). Dette viser at det er viktig å ikke tolke konfliktene som oppstår i noen familier, som resultater av familiens etniske bakgrunn. Noen unge mødre med barn plassert i majoritetsetnisk fosterfamilie forteller Møller og Skytte at de kritiseres skarpt av familien for å ha akseptert at barnet ble plassert «hos danskerne». «Du har givet dit barn til danskerne!». Det er for meg ingen tvil om at det vil være langt mindre stigmatiserende for mødrene og mere akseptabelt for familie og nettverk, om et barn plasseres i et slekts- eller nettverksfosterhjem. Ikke minst når det dreier seg om barn med minoritetsspråk, minoritetsreligiøs eller minoritetsetnisk bakgrunn.

Vi vet dessuten at foreldres aksept av plasseringen, styrker barnets mulighet til å dra nytte av plasseringen. Gunvor Andersson (2008) skriver på bakgrunn av sin omfattende longitudinale forskning på utsatte barn at de også som voksne forteller at de berøres av foreldrenes problemer. Dette gjelder også for de barna som har bodd i fosterhjem størstedelen av barndommen. De ville hatt et lettere liv dersom de hadde mulighet til å få hjelp til vanskeligheter med sine foreldre også som voksne. Gunvor Andersson oppfordrer derfor blant annet til at det sørges for at plasserte barn kan utvikle en bred familietilhørighet, som kan bestå også når barna er voksne (Andersson, 2008:136). Dette er et ytterligere argument for at vi ved plassering sikrer at barnet får anledning til å utvikle sitt morsmål. På den måten får det også i voksenlivet mulighet til å bevare sin tilhørighet til den utvidede familie og har utviklet språklige og sosiale kompetanser til å kunne trekke på ressurser herfra.

En utfordring kan være at noen foreldre faktisk ønsker at deres barn blir plassert i en etnisk norsk, norskstalende fosterfamilie. Bakgrunnen her er oftest at foreldrene selv har, eller har hatt, store

vanskeligheter med å bli integrert i majoritets-samfunnet. Foreldrene ønsker derfor at barnet skal få mulighet til å bli så norsk som mulig så fort som mulig, i håp om at barnet uten problemer skal «gli inn» i det norske samfunn. Foreldrene vil bare barnet godt. Her er det viktig at barnevernsarbeidere reflekterer grundig over det konkrete barns situasjon (som for eksempel alder, språklig utvikling, nettverk og slektsituasjon mm), og ikke bare legger foreldres ønske til grunn for å treffe det enkleste valg - den type assimilasjonsrettede normaliseringstiltak som oftest settes i verk overfor minoritetsbarn (Ericsson, 2009; Skytte, 2002, 2008).

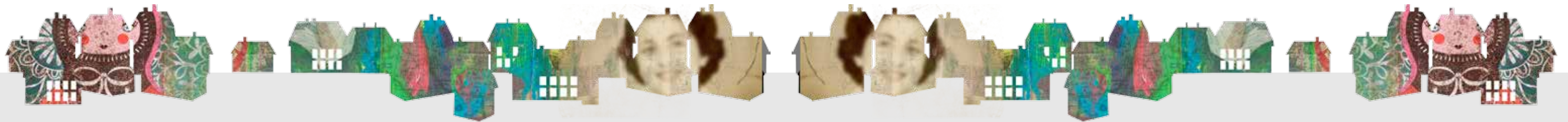
I Norge omtales personer ofte med referanse til en oppfattelse av deres etniske bakgrunn, og flere undersøkelser har dokumentert etnisk diskriminering. For å sikre et barn konstruktive oppvekstvilkår, må det derfor være et krav at plasseringsstedet er i stand til å støtte barnet i å utvikle konstruktive måter å forholde seg til det at andre identifiserer barnet ved hjelp av etniske kategorier. Paradoksalt nok ser det ut til at noen av de faktorene som beskytter barn mot risiko grunnet forskjellsbehandling og diskriminering, nettopp henger sammen med etnisitet forstått som for eksempel etnisk stolthet, kompetanse i interkulturell kommunikasjon, samt kompetanse i å forhandle i forskjellige etniske kontekster (Luthar, 2003). Flere engelske studier finner det derfor viktig at et etnisk minoritetsbarn blir plassert slik at det har mulighet til å få rollemodeller med samme bakgrunn som det selv, og at noen av disse har en slik posisjon i lokalsamfunnet at de kan støtte det i utviklingen av etnisk stolthet (Thoburn, Norford og Rashid, 2000). Dette er altså enda et argument for fosterhjemsplassing i slekt og nettverk.

I arbeidet med slektsplassing er det viktig at barnevernsarbeidere er oppmerksomme på at

fattigdom i Norge i stor grad er blitt et problem som knytter seg til innvandrere med bakgrunn fra ikke-vestlige land (se bl.a. Fløtten m.fl. 2011; NOU 2011:14). Det er derfor vesentlig at barnevernet i sine bestrebelser for å sikre barnets rettigheter til kontinuitet omkring morsmål, religion og etnisitet overveier mulighetene for å sikre at slektsplassing av barn i ikke-vestlige innvandremiljøer ikke forhindres alene av materiell fattigdom blant slektens medlemmer. Barnevernet må altså overveie mulighetene for å skape en bærekraftig økonomisk situasjon i situasjoner hvor alt annet peker på det konstruktive i en slektsplassing.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL

- Ville du plassert en etnisk norsk jente i en akademikerfamilie der foreldrene er innvandret fra Pakistan? Hvilke argumenter teller for og hvilke imot? Hvorfor?
- En 5-årig gutt med foreldre som har fått asyl i Norge etter flukt fra Somalia er født og oppvokst i bydelen Gamle Oslo, hvor 28,9 % av alle er innvandrere og 6,2 % har bakgrunn i Afrika. Hvilke overveielser ville du gjøre deg i forhold til en plassering av gutten hos en etnisk norsk familie bosatt i Oslo-bydelen Vestre Aker, hvor innvandrere utgjør 13,3 % og 0,8 % har bakgrunn i Afrika?

MIN HISTORIE:

«En bestefars refleksjoner omkring familieplassering av et barnebarn»

AV ANONYM FOSTERFAR

Jeg er bestefar til en jente. Jenta kom til verden som et resultat av noe som ikke var planlagt. Min kone og jeg har hatt tett kontakt med jenta fra hun ble født og opp til skolealder. Med tett menes mer kontakt enn jeg tror andre besteforeldre har. Vi gikk mye hånd i hånd til barnehagen, mitt barnebarn og jeg. Jeg har hentet og brakt henne til barnehage, og da hun begynte på skolen var jeg ofte og hentet henne på morgenen og bragte henne til skolen. Moren bodde da alene, faren var reist tilbake til et annet sted. Moren har hatt en litt uryddig tid, hun var i ubalanse og hun hadde også vært plaget med alvorlig fysisk sykdom.

Min situasjon var den at jeg var uten jobb da og hadde tid og anledning til å ta meg av barnet. Situasjonen med barnet var vel litt av bakgrunnen for at jeg ville det, i tillegg til at jeg hadde vært syk selv og var blitt overtallig på jobben min. Jeg så raskt at situasjonen for barnet og moren ble vanskelig, og på høsten i 1. klasse tok jeg en «sjefsavgjørelse», uten at det lå noen særlig tanker om hva jeg gikk inn i. Jeg bestemte at jenta inntil videre skulle være hos min kone og meg.

Det gikk greit. Jenta var jo vant til å være hos oss, hun hadde allerede eget rom som hun var kjent med etc. Barnets mor tok det også greit. Etter noen måneder skjedde noe hos barnets mor som gjorde at det offentlig lurte på hvor barnet var.

Barnevernet var varslet og det formelle måtte ordnes. Da vi skulle vurderes av barnevernet var vi i utgangspunktet for gamle, men ved hjelp av samtaler via andre gikk det bra.

I første omgang ble det en foreløpig plassering og etter et par år tok barnevernet helt over oppfølgingen mens vi fikk den daglige omsorgen. Det viste seg etter noen år at jenta slet med en del sosialt og annet. Konsekvensen av dette har vært at jeg i veldig stor grad har måttet engasjere meg mye i hennes fritidsaktiviteter, til glede for oss begge.

Jeg ser for meg at jentas omgang med moren, med andre fosterforeldre enn oss, lett kunne ha blitt formalisert mere med bestemte besøksdager, og kanskje under oppsyn av barnevernet. Det ville ikke moren ha klart så godt, og en slik ordning ville ikke vært gunstig for noen slik vi ser det. I hvert fall ville jeg hatt det vondt.

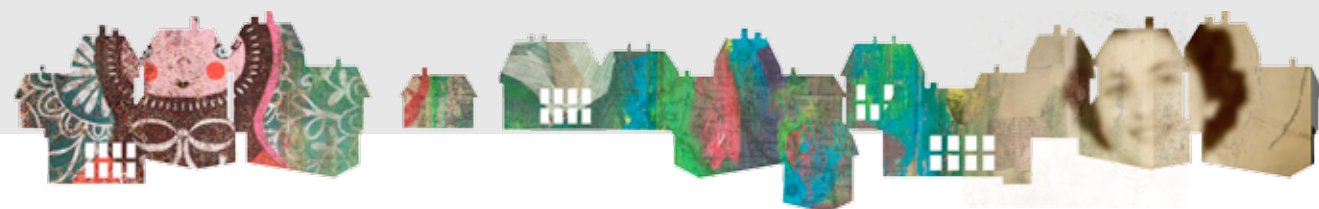
Faren kom også etterhvert tilbake på banen. Og jenta har også, med vår hjelp, etterhvert fått et greit forhold til ham. De senere årene har han bodd i en annen by hvor han har sin familie, som jenta har blitt kjent med.

Nå har vi vært fosterforeldre til barnebarnet vårt i over 12 år. Erfaringen er den at som besteforeldre har vi vel en sterkere tilknytning til barnet enn fremmede fosterforeldre ellers har i starten.

Vi hadde jo en historie sammen fra før og vi kjente moren hennes godt. Jenta har også derfor hatt en god, og til tider tett, kontakt med mor, litt avhengig av hennes dagsform. Hun fikk etter hvert mye plager med sykdom, som har satt henne litt tilbake, og noe tilbakeføring av omsorgen til henne har aldri vært noe tema. Jenta har, med oss som fosterforeldre, også blitt kjent med vår familie på en mye bedre måte enn om andre var involvert. Jeg vil tro at vi har gitt henne en mye større trygghet for fremtiden enn hva andre ville gjort.

Min erfaring er ut fra dette at familieplassering må være den beste løsningen for alle. Om det er besteforeldrene som er mest egnet er en annen sak. Det er jo en grunn til at noen må ta over, og problemet med datter eller sønn kan jo være belastende nok. Man blir jo heller ikke yngre, og man bør tenke på at de fleste besteforeldre vil være i pensjonsalder når barnet blir ungdom, med alt det det kan innebære.

For oss har det så lang gått greit, heldigvis. Morens situasjon er blitt bedre med årene, og faren har det ikke vært noe tull med. Jenta er flink på skolen, men hun har liten kontakt med andre og er mest hjemme hos oss, og vi bekymrer oss - kanskje ubegrunnet - over det.

MIN HISTORIE:

«Refleksjoner fra et slektsfosterhjem»

AV ANONYM FOSTERFAR

Jeg er bestefar til en gutt som kom til oss da han var 5 år. Det må sies at han var hos oss på frivillig basis i perioder før vedtaket i fylkesnemnda. Det var på den tiden foreldrene hans gikk fra hverandre, og vi ble spurt av far til gutten om vi kunne hjelpe til med å være barnepassere.

Vi så etter hvert en liten og redd gutt som nok ikke hadde hatt det så greit i sine første leveår. Han gråt mye og spiste dårlig.

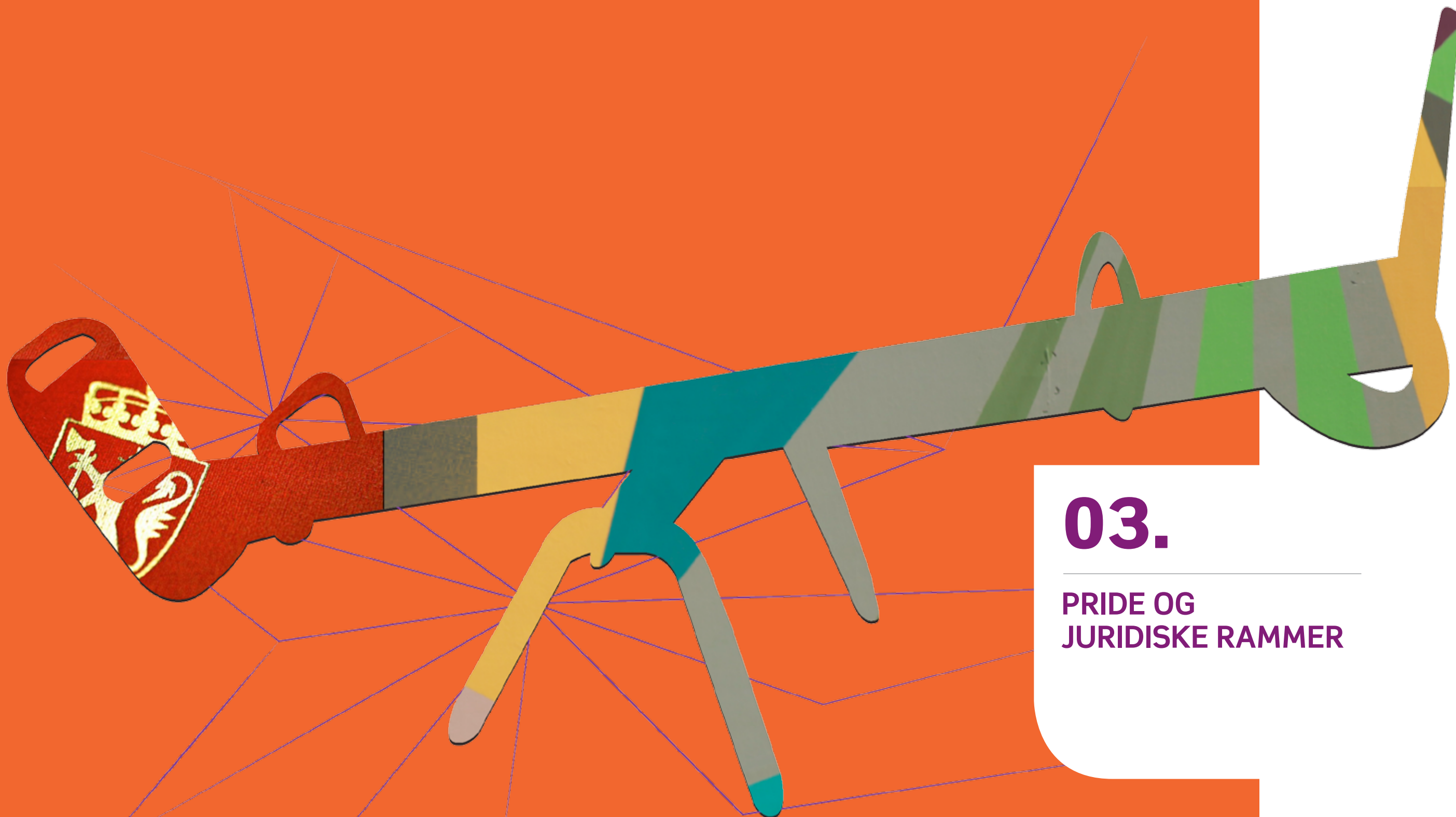
I tillegg ga far uttrykk for at han ikke klarte å ivareta gutten, og vi mener å huske at han selv tok kontakt med barnevernet for å få hjelp. Moren ba også oss om hjelp siden hun mente hun ikke greide å ha han boende. Så da sto vi der, en liten redd gutt med store øyne med klær i en plastpose og jeg.

Når det gjelder det positive ved å komme til et slektsfosterhjem, så trur jeg vi må skille mellom hva voksne opplever og hva fosterbarnet opplever. For voksne kan det kanskje se ut som en fordel å få et barn i huset som man kjenner fra før, men i vårt

tilfelle var det langt fra virkeligheten. Vi visste ikke alt som barnet hadde opplevd og vi fikk inntrykk av at barnevernkontorets ansatte ikke kunne fortelle alt til oss. For barnet ser jeg klart store fordeler med å komme til et fosterhjem hvor det kjenner noen fra før av. Det er traumatisk nok å måtte flytte fra sitt eget hjem. Det at det er noen kjente ansikter som tar i mot barnet kan nok virke mindre skremmende. I tillegg har barnet en mye større mulighet til å ha relasjoner til resten av slekt og familien.

Når det gjelder vanskeligheter så kan det være mange for alle parter; barn, voksne i familien og barnevernet. I vårt tilfelle opplever vi det i samspillet mellom barnevernet og biologisk far, som vi opplever til tider er vanskelig å samarbeide med, og hvor da barnevernet søker støtte i fosterhjemmet for å løse opp i floker. Vi har til tider følt oss som familieterapeuter i tillegg til å være fosterhjem, så terskelen for å si fra at ting går for langt, er nok høyere for slektsfosterhjem.

Erfaringene vi har er mange, de aller fleste gode og lærerike, men også noen dårlige erfaringer. Men uansett hvordan vi ser på det i dag, hadde vi sagt ja til å være fosterhjem igjen.

03.

**PRIDE OG
JURIDISKE RAMMER**

PRIDE

Formålet med PRIDE er å gi potensielle fosterforeldre mulighet til å vurdere om det å bli fosterforeldre er noe for dem, samt forberede, utvikle og støtte de familiene som allerede har tatt et valg.

PRIDE forberedelsesprogram/grunnopplæring

Forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen er tilbud til par og enslige som vurderer å bli en fosterfamilie. Det overordnede målet for forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen er å bidra til økt rekruttering av fosterforeldre av god kvalitet. I tillegg har man en tosidig målsetting:

Forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen skal:

1. Styrke fosterforeldrenes forutsetninger for å gi barn som blir plassert i fosterhjem gode utviklingsbetingelser. Videre skal det:
2. Gjennomføres på en måte som gjør at både deltakerne selv og det offentlige kan ta en velbegrunnet beslutning om deltakerne vil og kan være fosterforeldre.

Forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen ledes av to PRIDE- ledere, en med erfaringsbakgrunn som fostermor/far og en fra Bufetats fosterhjemtjeneste. PRIDE-kurset består av:

- Samlinger som utgjør til sammen 30 timer med formidling av teoretisk og empirisk kunnskap, praktiske øvelser og refleksjon
- Utvikling av «livsbok» for deltakerne
- Minst fire hjemmebesøk fra PRIDE-lederne hvor det samtales om sentrale ferdighetskrav, kurstema og deltakernes arbeid med livsboka

Dersom familien ønsker å bli et fosterhjem og PRIDE- lederne mener familien innfrir kravene, blir familien anbefalt godkjent som fosterhjem. Ved uenighet har PRIDE- lederne det avgjørende ordet. Denne nære sammenhengen mellom opplæring og anbefalingen av fosterforeldre, er karakteristisk for forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen. Selve godkjenningen gis imidlertid av den kommunale barneverntjenesten i forbindelse med plassering av et konkret barn i fosterhjemmet.

Kursmateriellet i gjeldende grunnopplæring består av:

- Håndbok for PRIDE- ledere: kursmanualen med veiledning og utdypende stoff til alle temaene i samlingene.
- Verktøykasse for PRIDE- ledere: er PRIDE- ledernes håndbok og veiledning i forhold til hjemmebesøkene og den gjensidige beslutningsprosessen.
- PRIDE- bok for deltakerne: boka er deltakernes oversikt og utdyping av temaene som inngår i kurset med kunnskapsstoff knyttet til fasene i prosessen ved å motta et fosterbarn.
- «Livsbok» for deltakere: er et hjelpemiddel som deltakerne bruker hele veien i kurset. Her er en rekke spørsmål om en selv, ens historie, vaner, relasjoner og følelser. Hensikten med livsboka er å bevisstgjøre deltakernes forutsetninger og motiver for å bli fosterforeldre. Deltakerne får veiledning i hvordan boka brukes. Svarene de skriver inn i boka diskuteres med PRIDE-lederne under hjemmebesøkene, og blir viktig informasjon i sluttrapporten om familien. Livsboka inngår altså i vurderingsprosessen.

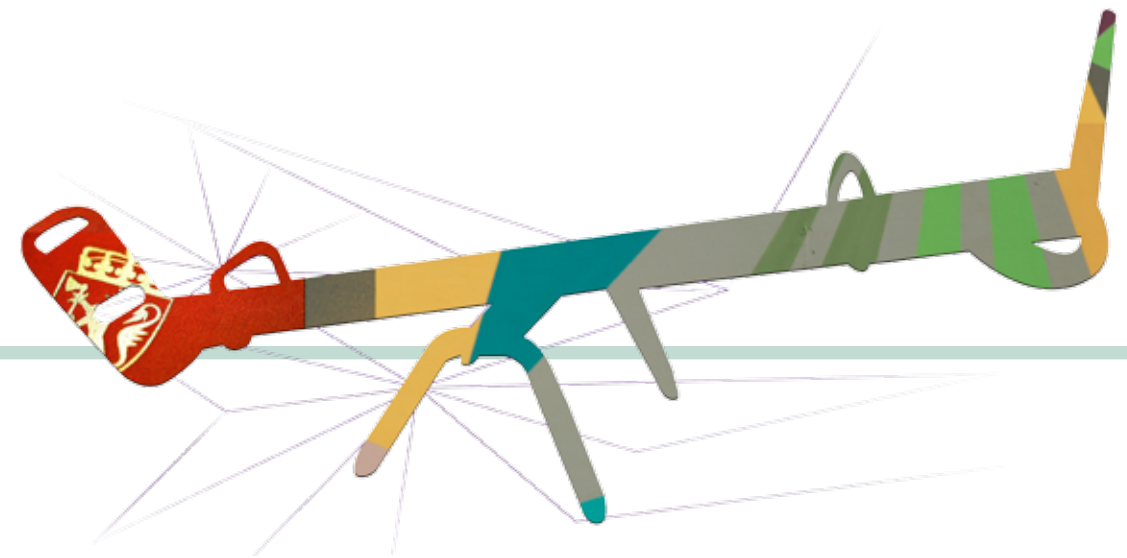
Det er også utviklet et opplæringstilbud til fosterforeldre med barn fra egen slekt eller nettverk. Dette tilbudet er for de som har bestemt seg for at de ønsker å være fosterforeldre. De som ikke har bestemt seg, får tilbud om å delta i det ordinære forberedelsesprogrammet.

PRIDE slekt og nettverk

Etter behov holdes det kurs for fosterforeldre som tar imot barn fra sin egen familie eller nettverk. Her får man anledning til å møte andre fosterforeldre i samme situasjon.

PRIDE opplæringskurs for slekt og nettverk, er utviklet etter samme metode og mal som PRIDE- forberedelsesprogram/grunnopplæring. Kurset for slekt og nettverk er utviklet for å gi kunnskap og innsikt i hva det innebærer å være fosterforeldre generelt, samtidig som det har et særlig fokus på de oppgaver som er særegne for fosterforeldre som er i slekt med fosterbarnet og/eller kjente det fra før. Kurset tar opp mange av de samme temaene, og bygger på de sammen grunnleggende verdiene og pedagogiske prinsippene. I tillegg gis det opplæring i tema som er mer særegne for plasseringer i slekt og nettverk.

Kursets formål er på samme måte som ordinære PRIDE kurs å formidle kunnskap og innsikt, og å vise hvilke ferdigheter som en fosterfamilie må inneha.

Kurset ledes også her av to PRIDE ledere, én konsulent fra fosterhjemstjenesten og én fosterforelder med slekt eller nettverks plassering. Varigheten er mindre enn det ordinære PRIDE-kurset, og er lagt opp med én helgesamling og en oppfølgingssamling noen uker senere. Kurset kan imidlertid også organiseres som kveldssamlinger, eller som ulike kombinasjoner av dag- og kveldssamlinger.

Kurset kan også tilbys andre ordinære fosterhjem som har tatt i mot fosterbarn, men som ikke har fått tilbud om PRIDE grunnopplæring.

PRIDE-oppfølgingskurs

Oppfølgingskursene er et tilbud til godkjente fosterforeldre som allerede har tatt imot et fosterbarn. Kursene tilbyr en fordypning i en rekke aktuelle tema fra forberedelsesprogrammet/grunnopplæringen.

Det er i alt utviklet seks forskjellige, korte temakurs som kan gjennomføres på en helg, eller som kveldskurs i løpet av to til fire uker. Kursene kan tas selvstendig og hver for seg. Det er en fordel, men ikke en forutsetning å ha gjennomført grunnopplæringen. Oppfølgingskursene er bygget opp innenfor samme rammer og metoder som i PRIDE forberedelsesprogram/ grunnopplæring, og kursene tilbys av Bufetats fosterhjemtjenester som har egne utdannede PRIDE- ledere. Hvert kurs har kursmateriell som består av en håndbok for PRIDE- ledere, PRIDE- bok for deltakerne og et kursbevis.

Oppfølgingskursene har følgende titler:

1. Å støtte barns utvikling
2. Å støtte relasjonene mellom barn og deres familier
3. Å ivareta barns utvikling – kommunikasjon
4. Hvordan rusmidler påvirker barna og familiene
5. Å være fosterhjem for barn og unge med annen etnisk bakgrunn enn norsk
6. Hvordan forstå og hjelpe barn utsatt for seksuelle overgrep

For mer informasjon om PRIDE, se www.fosterhjem.no

JURIDISKE RAMMER FOR FOSTERHJEMSVURDERING I SLEKT OG NETTVERK

Generelt om fosterhjem og ansvarsdeling

Et fosterhjem er et privat hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter barnevernloven (bvl.) § 4-4 femte ledd, eller i forbindelse med omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 eller bvl. § 4-8 annet og tredje ledd . Med fosterhjem menes også private hjem som skal godkjennes i henhold til bvl. § 4-7 som omhandler tilfeller hvor foreldrene selv har plassert barnet hos andre.⁷

Statlig regional barnevernmyndighet (Bufetat) har ansvar for å rekruttere og formidle fosterhjem til kommunen, samt sørge for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning, jf. barnevernloven (bvl.) § 2-3 annet ledd.

Når barneverntjenesten i en kommune anmoder om bistand fra statlig regional barnevernmyndighet til plassering i fosterhjem, skal statlig regional barnevernmyndighet formidle et fosterhjem til kommunen. Det er barneverntjenesten i fosterhjems kommunen⁸ som har ansvaret for å godkjenne fosterhjem for det konkrete barn, jf. bvl. § 4-22 siste ledd og fosterhjemsforskriften § 5. Dersom barneverntjenesten i omsorgskommunen⁹ skal godkjenne fosterhjemmet, skal det inngås skriftlig avtale mellom fosterhjems kommunen og omsorgskommunen om dette, jf. forskrift om fosterhjem § 5 annet ledd. Det ligger til barneverntjenesten i kommunen å kontakte, veilede og følge opp barnets foreldre etter en omsorgsovertakelse. Dette følger av bvl. § 4-16. Det er også barneverntjenesten som skal oppnevne tilsynsfører for barn i fosterhjem. Den kommune der fosterhjemmet ligger, har også ansvaret for at det føres tilsyn med fosterhjemmet. I fosterhjemsforskriften § 7 står det om oppfølging og kontroll av barnets situasjon i fosterhjemmet.

⁷ Jf. bvl. § 4-22.

⁸ Fosterhjems kommunen er den kommunen der fosterhjemmet ligger. Når barnet plasseres i samme kommune som den som har reist sak eller truffet vedtak om plassering i fosterhjem som hjelpetiltak vil fosterhjems kommunen og omsorgskommunen være samme kommune.

⁹ Omsorgskommunen er den kommunen som er ansvarlig etter barnevernloven § 8-4 annet ledd. Dette er den kommunen som har reist barnevernssaken eller truffet vedtak om plassering som hjelpetiltak. Som en hovedregel vil dette være kommunen der barnet oppholdt seg da det oppsto behov for å iverksette tiltak fra barneverntjenestens side.

Generelt om krav til fosterforeldre

Det stilles både generelle krav og konkrete krav til fosterforeldre. Det stilles samme krav til fosterforeldre i slekt og nettverk som til andre potensielle fosterforeldre. De generelle kravene gjelder alle fosterforeldre, jf. fosterhjemsforskriften § 3. Generelle krav innebærer blant annet at alle fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. Fosterforeldrene må videre ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner, ha godandel og legge frem tilfredsstillende politiattest. De konkrete kravene knytter seg til det enkelte barn som skal plasseres og behovene som det er vurdert at barnet har med hensyn til omsorgs- og utviklingsbetingelser.

Barneverntjenesten skal alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem. Dette fremgår av fosterhjemsforskriftens § 4 annet ledd. Ved valg av fosterhjem til det enkelte barn skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på hensynet til barnets beste i henhold til bvl. § 4-1, jf. fosterhjemsforskriften § 4. Det må blant annet gjøres en vurdering av hvorvidt fosterforeldrene har de nødvendige forutsetninger for å ivareta det enkelte barns særlige behov. Dette må vurderes i lys av barnets egenart, formålet med plasseringen, plasseringens forventede varighet og barnets behov for samvær og annen kontakt med familie. Det skal videre tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, jf. bvl. § 4-15 og fosterhjemsforskriften § 4.

Medvirkning fra foreldre og barn er sentralt ved all fosterhjemsplassering, også når en skal vurdere potensielle fosterhjem i familie/slekt og nettverk. Brukermedvirkning, i form av retten til å uttale seg for barn og foreldre, er nedfelt i FNs barnekonvensjon art. 12, bvl. § 6-3 og fosterhjemsforskriftens § 4. Det må ses hen til om det er en frivillig plassering eller plassering etter vedtak om omsorgsovertakelse når det gjelder grad av involvering av foreldre og utveksling av taushetsbelagt informasjon.

For nærmere opplysninger om generelle og konkrete krav til fosterforeldre vises det til «Retningslinjer for fosterhjem (Q-1072 B)», kapittel 5 og 6.

Nærmere om plassering i slekt og nettverk

Når en kommune anmoder om bistand fra statlig regional barnevernmyndighet til plassering i fosterhjem, skal muligheten for plassering i barnets slekt eller nettverk som nevnt overfor tas opp til vurdering. Det er imidlertid ikke meningen at barneverntjenesten skal bruke mye tid på å kartlegge barnets familie eller nære nettverk der det er åpenbart at disse av faglige grunner og/eller av hensyn til barnets beste ikke vil kunne godkjennes som fosterforeldre⁹.

Dersom kommunen ikke har kartlagt og vurdert barnets familie eller nettverk tidligere i barneverns-saken, bør statlig regional barnevernmyndighet bidra til at det foretas en vurdering av muligheten for plassering i barnets slekt eller nettverk er tilstede. Statlig regional barnevernmyndighet kan bistå kommunen i dette arbeidet om de ønsker det.

Dersom det anses som mulig å plassere i slekt eller nettverk skal utredningen av fosterforeldrenes egnethet gis samme omfang som for andre potensielle fosterforeldre. Familie og nettverk må som nevnt i utgangspunktet oppfylle de generelle kravene som stilles til fosterforeldre. Kravene kan imidlertid fravikes noe dersom det er *utvilsomt* at det er til barnets beste å bli plassert i familien eller nettverket. I noen tilfeller vil det for eksempel ikke alltid være slik at slektningene kan oppfylle kravene til sosialt nettverk, god økonomi osv.

Ved vurdering av plassering i slekt og nettverk er det viktig å forsikre seg om at familien vil kunne håndtere dobbeltrollen og den mulige lojalitetskonflikten som ligger i å være både familie/nettverk til barnet og barnets foreldre, i tillegg til å være fosterhjem.

Opplæringen og veiledningen av slekt- og nettverksfosterforeldre skal ta hensyn til at disse rekrutteres på en annen måte enn andre fosterforeldre. Det er blant annet derfor utarbeidet et eget PRIDE-kurs for slekt- og nettverksfosterforeldre. Fordi plassering i slekt eller nettverk ofte kan skje akutt, eller at foreldrene selv har plassert barnet hos slekt eller nettverk, må kommunalt og statlig barnevern være spesielt oppmerksom på å gi tilpasset opplæring og veiledning. Det stilles ellers de samme krav til oppfølging, kontroll og tilsyn av barnets situasjon i fosterhjemmet, som ved plassering i andre ordinære fosterhjem.

Dette innebærer blant annet at kommunen skal føre jevnlig kontroll med at barnet får tilfredsstillende omsorg i fosterhjemmet og at de forutsetninger som ble lagt til grunn for plasseringen blir fulgt opp. Det skal også oppnevnes en tilsynsfører for barnet, som skal føre kontroll med at fosterbarnet har det bra i fosterhjemmet, og skal sørge for at barnets erfaringer og oppfatninger fanges opp og formidles til barneverntjenesten. Det skal føres tilsyn med barnet så ofte som nødvendig, og minimum fire ganger i året.

⁹ Retningslinjer for fosterhjem, Q-1072B

REFERANSELISTE

Andersson, G. (2005). Family relations, adjustment and well-being in a longitudinal study of children in care. *Child & Family Social Work*, 10, 43-56.

Andersson, G. (2008). *Utsatt barndom - olika vuxenliv: ett longitudinellt forskningsprosjekt om samhällsvård*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Bufetat Prosjektrapport, Region Øst (2008). *Bruk av familieråd ved fosterhjemsplaseringer*, (intern evaluering).

Burgess, C., Rossvoll, F., Wallace, B. & Daniel, B. (2010). "It's just like another home, just another family, so it's not different". Children's voices in kinship care: a research study about the experience of children in kinship care in Scotland. *Child and Family Social Work*, 15, 297-306.

Egelund, T., Hestbæk, A. D & Andersen, D. (2004). *Små børn anbragt uden for hjemmet. En forløbsundersøgelse af socialforvaltningers vurderinger i børnesager*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 03:04.

Ericsson, K. (2009). *Samfunnets stebarn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Farmer, E. (2009 a). Making kinship care work. *Adoption & Fostering*, 33, 15-27.

Farmer, E. (2009 b). Placement stability in kinship care. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 4, (2), 154-160.

Farmer, E. (2009 c). How do placements in kinship care compare with those in non-kin foster care: placements patterns, progress and outcomes? *Child and Family Social Work*, 14, 131-342.

Farmer, E. (2010). What factors relate to good placement outcomes in kinship care? *British Journal of Social Work*, 40, 426-444.

Farmer, E., Moyers, S. & Stein, M. (2008). *Kinship Care: Fostering Effective Family and Friends Placements*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Farmer, E., Selwyn, J. & Meakings, S. (2013). "Other children say you're not normal because you don't live with your parents". Children's views of living with informal kinship carers: social networks, stigma and attachment to carers. *Child and Family Social Work*, 18, 25-34.

Finch, J. (1989). *Family Obligations and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Finch, J. & Mason, J. (1993). *Negotiating family responsibilities*. London: Tavistock/Routledge.

Fløtten, T., Skog Hansen, I.L., Skevik Grødem, A., Grønningsæter, A.B. & Nielsen, R. A. (2011). *Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering*. Oslo: Fafo, Fafo-rapport 2011:21.

Harris, C. C. (1990). *Kinship*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Havik, T. (2002). *Slik saksbehandlerne ser det. Fosterhjem som hjelpetiltak og som omsorgstiltak*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet. Skriftserien 02:01.

Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet. Skriftserien 07:01.

Hofman, S. (2010). *Hensyn til kultur - til barnets beste? - en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*. Universitetet i Oslo, Kvinnerettslig skriftserie nr. 84.

Holm-Hansen, J., Haaland, T. & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern - En kunnskapsoversikt*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. NIBR-rapport 2007:10.

Holtan, A. (2000). *Barndom i egen slekt*. Avhandling for graden Doctor Rerum Politicarum. Universitetet i Tromsø, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for sosiologi.

Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Tromsø: Avhandling, Universitetet i Tromsø.

Holtan, A. (2008). Family types and social integration in kinship foster care. *Children-and-Youth Services-Review* no. 30: 1022-1036.

Holtan, A. & Thørnblad, R. (2009). Kinship foster parenting; gender, class and labour-force participation. *European Journal of Social Work* 2009; Volum 12 (4). ISSN 1369-1457. s 465 -478.s doi: 10.1080/13691450902840655.

Horverak, S. (2006). *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd?* NTNU. 2006:171.

Knudsen, L. (2009). *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning av slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 09:26.

Lindemann, A. & Hestbæk, A. D. (2004). *Slægtsanbringelser i Danmark. En pilotundersøgelse*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:21.

Luthar, S. S. (Ed.) (2003). *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*. New York: Cambridge University Press.

Lutman, E., Hunt, J. & Waterhouse, S. (2009). Placement stability for children in kinship care: A long-term follow-up of children placed in kinship care through care proceedings. *Adoption & Fostering*, 33, 28-39.

Martinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Trondheim: Insitutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-vitenskapelige universitet, NTNU.

Møller Nissen, S. & Skytte, M. (2004). *Mit barn er anbragt. Etniske minoritetsforældres fortællinger*. København: Socialforskningsinstituttet 04:16.

NOU (2011). *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak*. Norges offentlige utredninger 2011: 14. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 30. april 2010. Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 14. juni 2011. Oslo.

NOVA-rapporten 18/06. *Hva er det med familieråd?* Falck S. (red).

O'Brien, V. (2012). The benefits and challenges of kinship care. *Child Care in Practice*, 18, 127-146.

Sinclair, I. (2005). *Fostering now: Messages from Research*. London: Department for Education and Skills.

Skytte, M. (2002). *Anbringelse af etniske minoritetsbørn. Om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund: Lund Dissertations in Social Work.

Skytte, M. (2008). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk (2. utgave).

Slettebø, T. (2000). Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid. *Nordisk sosialt arbeid, Vol. 2: 75* 85.

FORSLAG TIL VIDERE LESING:

Slettebø, T. (2007). «Foreldrenes opplevelse av medvirkning i barnevernet», i Seim, S. & Slettebø, t. (red), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. PhD – avhandling, Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.

Thoburn, J., Norford, L. & Parvez Rashid, S. (2000). *Permanent Family Placement for Children of Minority Ethnic Origin*. London: HMSO.

Thørnblad, R. (2009). Slektsfosterhjem i offentlig barnevern. *Norges Barnevern* 2009; Volum 86 (4). ISSN 0800-1014.s 220 - 235.

Thørnblad, R. (2011). *Slektsfosterhjem: offentlig tiltak i private hjem*. Avhandling. Universitetet i Tromsø.

Thørnblad, R. & Holtan A. (2011). Oppvekst i slektsfosterhjem: unge voksne fosterbarns familieførståelser. *Tidsskrift for ungdomsforskning*. Årgang 11, 1: 49-67.

Thørnblad, R. & Holtan, A. (2011 b). Kinship Foster Children: Actors in their encounter with the Child Protection System. *Qualitative Social Work* 2011. ISSN 1473-3250.s 1 - 16.s doi: 10.1177/1473325011428187.

Thørnblad, R. & Holtan, A. (2012). Fosterbarns aktørskap i møtet med barnevernet. *Sosiologi i dag* 2012; Volum 42 (3-4). ISSN 0332-6330.s 36 - 53.

Winokur, M., Holtan, A. & Valentine, D. (2008). *Kinship care for the safety, permanency and well -being of children removed from the home for maltreatment*. The Campbell Collaboration Social Welfare Group. Tilgjengelig via <http://www.campbellcollaboration.org/library.php>.

Archard, David & Marit Skivenes (2010). Deciding best interests: general principles and the cases of Norway and the UK. *Journal of Children's Services*. Volume 5, issue 4. December 2010. Pages 43-54.

Backe-Hansen, Elisabeth., Tine Egelund & Toril Havik (2010). *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*. Oslo: NOVA. Nettdokument: http://www.nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf.

Backe-Hansen, E. mfl (2013). *Utsiktet flytting fra fosterhjem, en litteratursammenstilling*. Notat nr 2/13.

Barne- og likestillingsdepartementet (2002). *Barnevernet i Norge*. NOU:12. Oslo.

Barne- og likestillingsdepartementet (2004). *Forskrift om fosterhjem*. Oslo.

Bendiksen, Lena L.R. & Trude Haugli (2011). Barneperspektiv i rettsvitenskapelig forskning. *Retfærd nr. 4/135*, 34. (årgang 2011). Nettdokument: http://retfaerd.org/gamle_pdf/2011/Retfaerd_135_2011_6.pdf.

Boine, Else Målfrid (2010). *Kulturorientert praksis – en veileder*. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge/Universitet i Tromsø.

Bunkholdt, Vigdis (2009). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. 3.utg. Gyldendal Akademisk.

Burgess, C., Rossvoll, F., Wallace, B. & Daniel, B. (2010). It`s just like another home, just another family, so it`s nae different` Children`s voices in kinship care: a researchstudy about the experience of children in kinship care in Scotland. *Child and Family Sosial Work* 2010, 15 pp 297-306.

Egelund, T., Jacobsen B.T. & Steen, L. (2010). *Det er jo min familie*. Beretninger fra børn og unge i slægtspleje. København: SFI - Det nationale forskningscenter for velfærd. 10:34.

Eriksen, Thomas Hylland (1993). Fleretriske paradokser. En kritisk analyse av «multikulturalismen». *GRUS* nr. 42 (1993). Nettdokument: <http://folk.uio.no/geirthe/Fleretriske.html>.

Farmer, E. (2009). Making Kinship care work. *Adoption & Fostering*, 33, 15-27.

Farmer, E. & Moyers, S. (2008). *Kinship Care, fostering Effective Family and Friends Placements*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Pyblishers.

Farmer, E. (2010). What factors relate to good placement outcomes in kinship care? *British Journal of Social Work*, 40, 426-444.

Fosterhjem.no.

Havik, Toril. Mette Y. Larsen., Sigrid Nordstoga & Jarmund Veland. (2004). *Barnevernet forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hedlund, Mary-Ann (red.). (2008). *Barnerett – i et internasjonalt perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Holgersen, Gudrun (2008). *Barnerett*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Holtan, A.(2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Tromsø: Institutt for sosiologi, Det Samfunnsvitenskaplige fakultet, Universitetet i Tromsø.

Hunt, J., Waterhouse, S & Lutman, E. (2008). *Keeping them in the Family. Outcomes for children placed in kinship care through care proceedings*. London: British Association for Adoption and Fostering (BAAF).

Hærem, Eva & Bente Nes Aadnesen (2008). *Barnevernets undersøkelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Høstmælingen, Njål. (2012). *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt & Kirsten Sandberg (red.) (2012). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jávo, Cecilie (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kalve, Trygve & Tone Dyrhaug (2011). Rapport 39/2011. *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009*. Statistisk sentralbyrå. Oslo/Kongsvinger.

Kjørholt, Anne Trine (2010). *Barn som samfunnsborgere til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget.

Knudsen, L. (2009). *Børn og unge anbragt i slægten*. København: SFI- Det nationale Forskningscenter for velfærd. og:26.

Linderot, S. (2006). *Att placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan*. Socialhögskolan. Lund: Lunds Universitet.

Mehlbye, J. (2005). *Slægtsanbringelse det bedste for barnet? En pilotundersøgelse*. København: AKF.

Møller, Sanne Nissen & Marianne Skytte (2004). *Mit barn er anbragt. Etniske minoritetsforældres fortællinger*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Rapport 2004:16.

Saus, Merete (2008). *Kunnskapsstatus og kunnskapsbehov for barnevernet i samiske områder*. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge. Skriftserie 2/2008.

Schofield Gillian & Mary Beek (2006). *Attachment handbook for foster care and adoption*. British Association for Adoption and Fostering. London.

Skytte, Marianne (2004). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Gyldendal Akademisk.

Skytte, Marianne (2006). *Fosterbarn med etnisk minoritetsbakgrunn*. Temahefte nr. 19. Norsk Fosterhjemsforening.

Stang, Elisabeth Gording (1995). *Tvangsadopsjon av fosterbarn*. Artikkel i Retfærd nr. 70, 18. årgang 1995. Nettdokument: http://www.retfaerd.org/gamle_pdf/1995/3/Retfaerd_70_1995_3_s48_68.PDF.

Stang, Elisabeth Gording (2007). *Det er barnets sak*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sundt, Hege (2012). *Slektsfosterhjem i Norden – opplæring og oppfølging*. Nofca <http://www.fosterhjemsforening.no/index.php?mact=News,cntnto1,detail,o...>

Synovate Norge (2011). *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*. Nettdokument: <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Unders%C3%B8kelse%20blant%20fosterforeldre%202010.pdf>

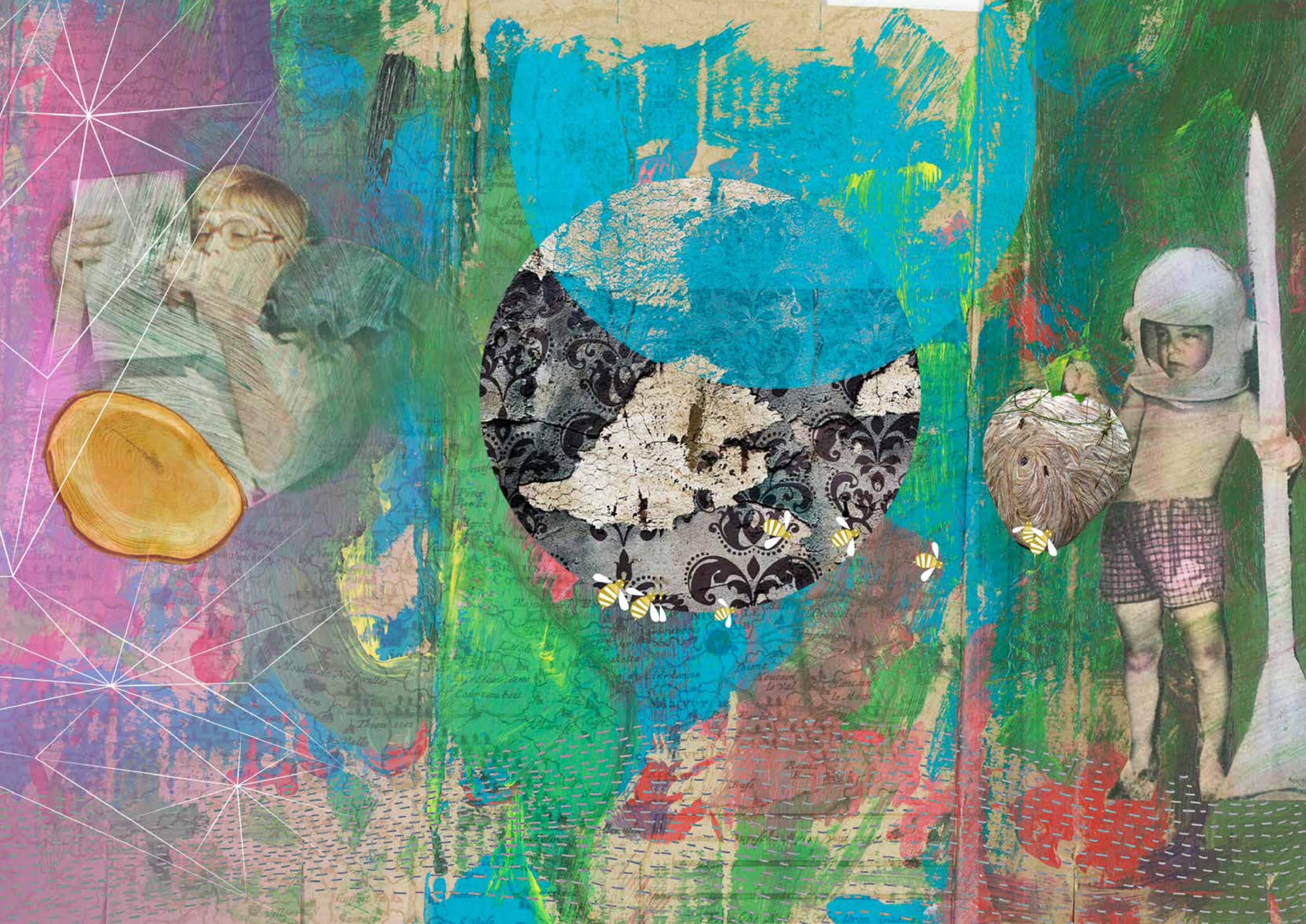
Thørnblad, R. (2011). *Slektsfosterhjem- offentlig tiltak i private hjem*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Thørnblad, R. & Holtan, A. (2011). Oppvekst i slektsfosterhjem: Unge voksne fosterbarns familieførståelser. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11, 49-67.

Tjomsland, Steinar (red.). (2003). *Barnevern og omsorgsovertakelse*. Oslo: Kommuneforlaget.

Warren-Adamson, C. (2009). Exploring Kinship Care through practitioner collaborative Enquiry. *Adoption & Fostering*, Volume 33, number 3.

Winokur, M., Holtan, A. & Valentine, D. (2008). “Kinship care for the Safety, Permanency and well-being of Children removed from the home for maltreatment.” *Campbell Systematic Reviews* 2008:16.DOI:10.4073/csr.2009.1.

**Barne-, ungdoms- og
familiedirektoratet (Bufdir)**

Avd. kvalitet i barneverntiltak,
seksjon for fosterhjem og fagteam

Postboks 8113 Dep
0032 Oslo
www.bufetat.no

Bufetat